

Deze tekstuitgave is vervaardigd door medewerkers van de Stichting Vrijwilligersnetwerk Nederlandse Taal o.l.v. Nicoline van der Sijs en Hans Beelen. De tekstuitgave vormt een onderdeel van de elektronische Woordenbank Nederlandse Dialecten (eWND), op www.meertens.knaw.nl/dialectwoordenboeken/

Bron: Buser, T.H. (1856-1861), 'Geldersch Taaleigen', in: *De Nederlandsche Taal* 1856, 1: 13-17, 163-188; 1857, 2: 194-217; 1858, 3: 271-278; 1859, 4: 186-197; 1861, 6: 61-68.

DE NEDERLANDSCHE TAAL.

TIJDSCHRIFT

TER

Bevordering van Nederlandsche Taalkunde,

VOOR BEOEFENAARS DER TAAL,

ALS:

LEERLINGEN VAN GYMNASIËN, LATIJNSCHE EN MIDDELBARE SCHOLEN,

AANKOMENDE ONDERWIJZERS, EN VOOR ALLEN, DIE VERLANGEN

HUN MOEDERTAAL GRONDIG TE KENNEN

EN GOED TE SCHRIJVEN.

Eerste Jaargang.

TE GRONINGEN, BIJ

J. OOMKENS, J. ZOON.

1856.

GELDERSCH TAALEIGEN.

De onderstaande lijst, grootendeels uit een vroeger geheugen vervaardigd, en die van tijd tot tijd zal aangevuld worden, beveel ik vooral aan de aandacht der geldersche taalgeleerden, als die, op de plaats zelve zich bevindende, mij wellicht hier en daar, waar ik mocht mistasten of dwalen, kunnen terecht helpen; hetwelk mij niet anders dan zeer aangenaam zal wezen.

T. H. BUSER.

aalte. De pis of gier van het rundvee (dat op stal staat) die zich bij en om den mesthoop, mestbult, *vaalte* verzamelt en de mest bevochtigt; en ook wel afzonderlijk als meststof op den akker wordt gebracht. In 't Eng. is *ale* een zeker soort van bier.

afjacht. Kwaad, onheusch, onvriendelijk, verkeerd, onbeleefd, dwarsch antwoord of bescheid: "Iemand *afjacht* geven," iemand plomp, grof afwijzen; niet heusch ontvangen of bejegenen; hem over den neus hakken en hem den lust benemen om zijn verzoek, aanzoek of bezoek te herhalen; hem norsch en bits afzeggen en voorbij wijzen. *Jacht*, (*af*) *jacht* is met achtergevoegde *t* van *jagen* en vormt weêr het werkwoord *jachten*; even zoo komt van *slagen* – saamgetrokken *slaan* – slacht, waarvan *slachten*, over welke woorden Dr. te Winkel handelde in zijn *Magazijn*, II. 51

afschöttelen. Afschepen, afjacht geven, id. Overijselsch; eigenlijk van den zelfden schotel verdrijven of afbijten, zoo als de honden doen.

aftandsch paard. Aftandig paard. Een paard dat de melktanden verloren heeft, en niet langer wisselt, maar zijn volkomen (blijvend) gebit heeft. Dit geschiedt – als wanneer deze dieren ook hun volle kracht en volkomen wasdom hebben bereikt – meen ik, als ze om de drie jaren oud zijn. Overdrachtig op een mensch toegepast, heeft *aftandig* eene heel andere beteekenis, en wordt het gezegd van iemand, die door ouderdom zijn tanden verloren heeft, die zijn besten tijd heeft gehad en sufferig en dutselig wordt; van daar ook de spreekwijze: "Hij is *of* hij raakt van den tand," voor: de puntjes zijn er af, hij is versleten.

alevel. Evenwel; *evel* alleen is ook gebruikelijk; vergelijk W. J. van Zeggelen in: “Grietjes verzuchting:” “Komt hij voorbij .... en sta ’k voor ’t raam, / Dat ligt gebeuren kan – / ’k Doe dan maar of ik hem niet zie, / Dien Louw den timmerman. / ’k Beken: het is wel niet beleefd .... / Neen meer: het is zelfs dom; / Maar Louw zegt *evel* goeijen dag / En .... ziet wel zesmaal om.” (*Keur van scherts en luim*, II. 38.)

allens of **allins**. Het zelfde, even eens, gelijk, om ’t even, onverschillig: *alleens*, *al-eens*, eigenlijk *geheel eens*, gelijk *alleen*, (*al-een*) *geheel een* is, Eng. *alone*.

Vondel, *Joseph in Dothan*, 1692, bladz. 15: “’t Gewas valt niet *alleens*.....”

Alleleens heeft I. de Harduyn, *Uitgel. Dichtstukken*, bladz. 51: “’T vaert met hem *alleleens*, ghelijck men kan ghemercken / Met ’t voghelken te sijn, ’t welck swaddert met zijn vlercken, / Ghetuymelt sijnd’ in ’t goor, daer ’t wel uyt waude syn: / Maer wat dat ’t doet, of niet, het is verloren pijn.” bij wien men bladz. 6 ook *al-alleen* voor *geheel alleen* leest: “Ik ben van Sodoma den oirspronck *all-alleen*.”

anbuten, zie *buten*.

arend. Doffer, het mannetje van de duif; zie *minne*. *Arend* voor fiere, manlijke vogel. Bij Kiliaan vind ik *duyverick* voor doffer en *duyvinne* voor duif, duifje. *Arend* is ook **hoorn** geheeten, hetwelk zie.

balg. Inzonderheid de buik of buikdeelen van een beest, b.v. *de koe of ’t varken krig al ’en oardigen balg*; dikke buik of hangbast als teeken van vetwording. De gemeene man zegt het evenwel ook wel van het menschenlijke onderlijf: *pine in den balg*. Dit *balg*, met den wortel van het werkwoord *blazen* vereenigd, geeft *blaasbalg*, en men noemt voorts den persoon, die den blaasbalg of windleider van ’t kerkorgel met zijn voeten in beweging brengt, een *balkentreder*, dien men ook *poestentreder* noemt.

balkenbrij. Gruttenmeel, dik gekookt in rollenat (rolpensnat) of wel vleeschnat, en naderhand in plakken gesneden en in de pan gebakken. *Balkenbrij* is het zelfde als **bokkenenbrij**, hetwelk zie, met dat verschil, dat het eerste wordt gekookt uit gruttenmeel met vleeschnat; het andere alleen uit meel met water beslagen en een weinig zout; meer zal en durf ik er waarlijk niet van zeggen, om voor geen gastronom of wel door de schoone sekse, zoo ze hier soms een spottend oogjen in mocht slaan, niet voor een Jan hen uitgekreten te worden, en ook om te dezer plaatse geen bijdragen te leveren tot een kook- of keukenboek, als bij v. *Aaltje de zuinige keukenmeid*, waartoe ik mij *overigen* (*übrigen*) ook gaarne onbevoegd erken.

Het woord heeft zijn naam van het weleer ophangen dier brij aan de *balken* = *balkenbrij*, zoo als in het *Navorschers bijblad*, 1855, blz. 99 is uitgelegd. Op gelijke wijze laten zich de benamingen van **hangop** en **nagelholt** ook verklaren, zie aldaar.

benul. Verstand, rede, denkvermogen, overleg, bezinning, besef, nagedachte; van daar *onbenullig*, gedachteloos, wezenloos, onverschillig. *Benul* is door verwisseling van *l* en *n* bij onze oude dichters zoo dikwerf voorkomende *belul*, als Vondel (*Eneas*): “Ick grijp de wapens en ’t geweer aen, droef en dul, / Doch zonder overlegh, en kennis, en *belul*.” (Uitgave *Westerman*, XVII, 219.)

Zie over deze vrij onstichtelijke uitdrukking (waarvan het “uitlegkundig woordenboek op Hooft,” I, blz. 108, zegt: “de kieschheid van lateren tijd heeft dit woord, te voren in algemeen gebruik, met regt verworpen.”) de *Tael- en dichtkundige Bydragen*, II, 292; Kluit, *Lijst* enz. 1783, blz. 301, *Bilderdijk*, *Geslachtlijst*, II, 162, en Weiland in voce.

betuun. (Als ware ’t *betuind*, met een tuin of gevlochten rikwerk omzet, afgesloten en daardoor niet voor ieder genaak- of toegankelijk) schraal, schaarsch, weinig in voorraad. *De botter is rechtevoort betuun*, er wordt niet veel boter gekarnd, en van daar dat er weinig aan de markt komt.

bedoesd zijn. Suf, verstomd, verbaasd, bedwelmd, verslagen, *perplex* zijn. Van het oude *doezen* of *duizen* (verwisseling van *oe* en *ui* als *voest* en *vuist* enz.) waarvan ons tegenwoordig *duizelen*, voortdurend werkwoord.

belzen, ook *sleën* genaamd; eene soort van donker-blaauwe, zeer kleine wilde pruimen, Duitsch *Schlehen*, aan den sleedoorstruik groeiende, uitermate wrang, zuur en samentrekkend van smaak, zoo dat er de tanden *slee*, (stomp, van *slijten*) van worden; ze krijgen echter een zoeten smaak als de vorst er over is gegaan, tot wanneer de boerenjongens ze doorgaans laten zitten.

blagen. Kinders, kleine kinders; Kiliaan *balgh*, puer (kind of knaap) met van Hasselts aantekening. Beide woorden zijn één door omzetting der *l*. Ik vind het woord gebruikt door den Heer J. Chr. Gerwin, in den aanhef van zijn: “de Republikein-schoenmaker,” voorkomende in de *Keur van scherts en luim*, verzameld door W. J. van Zeggelen, 1854, D. II, blz. 80: “Wel, Knelis-buur! wat vreemde grappen! / Ben je in een kelder nou verdwaald? / Wat! ben je nou aan ’t schoenen lappen? / Van baas tot lapper afgedaald? / Dat ’s anders dan met groote heeren, / Daar, onder ’t glaasjen, in de kroeg, / Het gansche rijk zoo te regeren, / Als of men ’t in den Haag u vroeg. / Waar is je vrouw? Waar zijn je *blagen*? / Is ’t huis te klein voor hunnen staat?!” enz.

Vergelijk over de afleiding van *balg* voor *puer*, *nebulo* (deugniet, ondeugd) ten Kate, *Aenleiding* enz. II, 592.

Niet onaardig is de naam *knappzakke*, die men in het land van Heusden aan de kleine kinders geeft; *Alm. v. Holl. Blijgeestigen*, 1857, blz. 101

blekken. ’T blaffen of keffen der kleine honden; ook overdrachtig van menschen, vooral van zoodanige vrouwspersonen gezegd, die wat lebbig en vinnig vallen in ’t spreken, braaf den mond roeren en snateren en dan wel eens overgaan tot schelden, razen, tieren. *Blekken* staat door omzetting der *l* voor *belken*, dat tot de familie van *balken* en *bulken* behoort; woorden die de geluiden nabootsen door dieren voortgebracht wordende {fnote1} Van deze woorden is, voor zoo verre mij bekend, nog geene verzameling gegeven; ik heb er eene lijst van onderhanden, die ik later hoop te plaatsen. {/note}, Duitsch *bellen*, blaffen.

boardhen, noemt men een bijzondere soort van kippen, die bezijden en langs de neb voorzien zijn van een rij stekelige, zwarte haartjes, welke als een knevelbaard uitsteken. Men vindt er zelfs, die sporen hebben en ook kraaien, ofschoon ze voor slechte legkippen worden gehouden.

Men zegt het figuurlijk van eene vrouw, die wat vinnig is en haar op de tanden heeft, ook wel *haneveer* genaamd.

bokkenenbrij. Boekweitenbrij, (vergel. *balkenbrij*); het woord is eene samentrekking of liever verbastering van *boekweitenbrij*, elders *boekendenbrij*, bij Jan Vos in zijn vuile *klucht van Oene*, – in het oude gemeene Amsterdamsche dialect geschreven – *bokkende brij*, als: “..... alle menschen niet egeven is, *bokkende Bry* mit Vorken te eten.” (*Alle de Ged. v. J. Vos*, 1726, II, 248.)

Desgelijks heeft Hooft in zijn *Ware-nar*, in dat zelfde dialect gesteld, voor *boekweiten koeken*, *boekende koeken*, bij v. “’t Was zukken zuinigen wijfjen, zy bakte *boekende koeken* mit smeer, / Mit schijffjens van koolstruiken, in de steê van appelen en krenten.” (Uitgave *Bilderdijk*, I, 241.)

en Langendyk, in zijn: “Spiegel der Vaderlandsche kooplieden;” *Ged.* 1760, II, 270: “..... Als men eenigen tyd had gewagt, wierden ’er geen andere schotels opgedischt dan met gort, water en bry, en *boekende koeken*.”

Voor *boekweiten pannekoekjes* vind ik bij Hofdijk, *het Nederl. volk*, 1856, blz. 387, in eene aanhaling uit Bredero: *boekedeflensies*, als: “..... onse jongen en kent niet uytstameren so vuel had hij te wauwelen / An sen vijgen, an sen nueten, an sen *boekedeflensies*,” enz.

Bokkent, voor *boekweit*, hoort men te Breda, volgens Hoeufft, blz. 78.

bonnet. (Ook Overijselsch.) Een zwarte muts of kapje met overliggende dito veêr, die door de kleine boerenmeisjes wordt gedragen, en waar zij zich meê opschikken op feest- en heilige dagen, of wanneer ze naar de stad gaan; 't is het Fransche *bonnet*, maar geëigend aan zoodanige pronkkap der boerinnetjes.

boschbèzen (boschbessen), die men elders gewoonlijk *blauwbessen* noemt, hetzelfde als *woudbessen*, *kraakbeziën*, Bredaasch *krakebeien*, volgens den beoordeelaar van Hoeuffts werk in *de Gids*, 1838, II, 362; eene gepaste benaming, daar ze inderdaad als klokjes aan de struiken hangen; Overijselsch *knapkorrels*. 't Is, als bekend, een klein, donkerblauw besje, dat aan een dun rijsje groeit en in Gelderland, vooral in de omstreken van Hattem, waar ik ze als knaap op den zoogenaamden *Riezelenberg*, en in de woeste natuur van *Molenkate*, dikwerf zocht en in de beek afwiesch, en bij Breda in menigte in de bosschen gevonden wordt, waarvan het den naam van *boschbes* heeft; 't wordt in 't voorjaar vroeg rijp, gelijktijdig met de aalbessen, en door de inzamelaars rond geveild. Het is een smakelijke, maar eenigzins tampere vrucht. Kiliaan heeft er de namen voor van: *bosch-besie*, *haver-besie*, *waldbeezen*, *kraecke-besie*, *heydel-besien*.

Te Breda, waar, als gezegd is, deze vrucht *krakebei* genoemd wordt, is *beie* voor *bezie*, zeer gemeen; zie Hoeufft, blz. 39 en 328. De bosch-bes heet in Drenthe *bleek*, *kreune*, zie *de Navorscher*, 1857, blz. 148.

bouwen (een vuur). Een vuur geheel nieuw aanleggen, noemt de Gelderschman: *een vuur bouwen*, dat is: als het ware een gebouw van turf, hout, schadden, enz. boven den hardkolk oprichten, en daarin wat doorgebrand of aangevonkt vuur of gloed strooien, ten einde het vlam te doen vatten; en zoo trof ik het ook aan in een versje van J. C. Schaep, van 1660, aangehaald bij Witsen Geysbeek, *B., A. en C. Woordenb.* V. 210: "Laetst heb ik eens een Vyer *gebout* / (Gelijk men doet) van turf en hout," enz.

Vergel. *buten*.

bremse, zie *daas*.

brenge en **toebrengen**. Toedrinken; wanneer men bij 't overreiken van een borrel, dien op uitnoodiging eerst aan de lippen zet, vóór men 't glas overgeeft; voorts bezigt men het ook om een toast of eeredronk aan te duiden, dien men aan tafel of in 't gelag aan iemand opdraagt. Idem Overijselsch.

brugge. Boterham, ook Overijselsch, Drentsch *brugge* en ook *brukkien*, hetwelk doet onderstellen dat het woord wellicht van *breken* is, waarvan ook *brok*; als wanneer het oorspronkelijk zou betekenen een stuk {fnote2} Te Breda is *stuk* voor boterham nog in gebruik; zie Hoeufft op *stuk*; vglk. deze plaats uit *Hondius' Moufe-schans*, blz. 274: "En noch selfs elck oogenblick / Bidden om haer daeghlickx *stick*."{/note} of *brok broods*, dat men later meer fatsoeneerde, tot sneedjes of plakjes sneed, smakelijkheidshalve met boter ging besmeren en waaraan de weelde eindelijk nog kaas enz. heeft toegevoegd. Deze gissing krijgt nog meer waarschijnlijkheid, als men bedenkt, dat in de Middeneeuwen het brood niet werd gesneden, maar aan tafel gebroken {fnote1} Vergelijk het opstel in den *Gelderschen Volks-Almanak* voor 1852, blz. 205: "wat onze voorouders aten en dronken, van Karel den Groote tot op het einde der kruistogten."{/note}, gelijk men ook nog zegt *het brood* of *zijn brood breken*, (conform *Statenbijbel, Handel. XX: vs. 7.*) *Cats* (editie *Feith*) III: 29. "God wort (en wel te recht) met bidden aengesproken / Eer dat' er eenigh *broot* aen tafel wort *gebroken*." en wie kent niet *Tollens'* (naar *Bürger*): "Vrouw Magdalis *brak* nu haar laatste stuk brood, / En kon het van kommer niet eten." hetwelk mij in het geheugen ligt.

Ik zie dat *ten Kate, Aenl.* deel II, blz. 136 ook deze afleiding voorstaat {fnote2} Zie echter *Dr te Winkel, N. N. T. M.* III. 283; zie ook l. c. blz. 279. {/note}.

bungel. Schop, schommel, schongel, waarvan

bungelen. Schommelen, waarvoor men ook zegt *talteren*, *ruilen*, *beieren*; Engelsch *to bangle*, verslingeren. *Bungel* heet ook 1° een blok dat men de paarden in de weiden aan een

der pooten bindt, om hun het loopen en springen te beletten, en 2° een dwarshout dat den hond om den hals gehangen wordt ter voorkoming van jacht (art. 24 der jachtwet)

{fnote3}Luidende: “Buiten de steden, de kom der landgemeenten en de openbare wegen, mogen geene honden losloopen, tenzij voorzien van een slependen kruis**bungel**.”{/note}

Bong of *bung* was oudtijds een muziekinstrument, later gebruikte men het woord om er een trom of trommel door aan te duiden; thans is *bong* in Gelderland en Overijsel een zeker vischtuig, (in Holland meen ik *tuimelaar* geheeten) zijnde een korte fuik met twee openingen of ingangen die naar binnen en bezijden elkaâr heenleiden. Het geheel wordt gespannen om vier door twee dwarsstokken uitgezette hoepels en voorts een steen of iets zwaars er aan bevestigd, om het ter vereischte diepte te kunnen doen zinken. Men gebruikt ze veel in den rij- of schaartijd, als wanneer er soms zoo'n aantal visschen in kruipt, dat men ze niet dan met moeite ophaalt of lichten kan; de uiterlijke gedaante van zo'n *bong* heeft veel overeenkomst met een legertrom. Door verwissing van *ng* in *m*, ontstond van *bong* “bom,” trom, *Vondel*, *Lucifer*, IV bedrijf: “Zoo dra ghij steeght in 't licht, en, op bazuin en *bommen* / Door 't blakende gesternte en steenen quaemt te brommen.” welk *bom* we nog in *rinkelbom* (tamborijn) overig hebben. *Bong* vormde *bongen* (*bonken*, ergens op *bonken*) of *bungen* voor slaan of stooten, Engelsch *to bang*; van dit werkw. *bungen* kwam het zelfst. naamw. *bungel* dat weêr het voortdurend werkwoord *bungelen* gaf, “heen en weêr bewegen.” *Bungelen* voor *bengelen*, trof ik aan bij *van Lennep*: “Hy greep in 't eind een kleine lier / Die *bungelde* op zijn rug.” en *Hofdijk*: “.....Hy wees door 't raam, / Bestraald van d' avondglans – / Daar stak het *bungelende* lijk / Reeds uit den torentrans.”

buten boeten en vooral **anbuten aanboeten**. Het vuur opstoken, door er brandstoffen bij te voegen en er den gloed in te jagen, 't zij door *poesten* (blazen) met den mond of door middel van een blaaspijp. Vergelijk **bouwen (een vuur)**.

Vuur anbuten is ook Overijselsch; het Groningsche luidt: “*anbuiten*, voor: aanleggen van vuur,” en: “*buiten* stoken;” Drentsch: “*beuten*, *anbeuten*, *anbuten*, vuur aanleggen;” en: “*opbeuten*, *opbuten*, opstoken; (het vuur op- of aanstoken;”) waarvan nog het spreekwoord, in dat gewest gebezigd: “iemand het vuur op de hilde *beuten*,” voor: “iemand in gevaar brengen {fnote1}Tot recht verstand van dit spreekwoord dient, voor den onwetende, dat op de *hilde* het stroo en ook hooi geborgen wordt; op *hilde* kom ik later te rug.{/note}.”

Het woord komt al bij onze oud-hollandsche dichters voor, als *Vondel*, deel 18, blz. 12 (Uitgave *Westerman*.): “..... andren zetten flucks de ketels op hun voeten, / In 't velt op eene ry, en bucken neêr, en *boeten* / en stoocken 't vier .....” en blz. 187: “*Zy boeten* wacker vier .....” bij *Huygens*, *verboeten* voor: verstoken, als: “Het werck dat yemant doet / En 't Vyer (*vuur*) dat hij *verboett*, / Geeft best getuigeniss / Hoe vroeden Man hy is.” (Uitgave *Bild*. II, 291.) Vergelijk verder *Kiliaan*.

En nu de afleiding van het woord; met voorbijgang van hetgeen *Bilderdijk* en, in navolging van hem, anderen daarover geschreven hebben, zal ik hier overnemen die van onzen geleerden *Halbertsma*, voorkomende in *de Gids*, 1843, (*Mengelingen*) blz. 470, in zijn: “Brief aan Willem de Clercq,” welke brief – handelende over de afleiding van *boete*, enz. – niet genoegzaam bekend schijnt te zijn; de passage tot ons woord betrekking hebbende, luidt: “*Bilderdijk* brengt tot *boeten* ook *ketel-boeten* en *vuur-boeten*. *Ketel-boeten* is ketel-verbeteren, ketel-lappen, daarin heeft B. gelijk; maar in *vuur-boeten* laat hij zich door den klank misleiden {fnote1} *Bilderdijk* stemt hier met *Weiland* (op *boeten*) overeen; “gelijk het zelfst. *boete* gebruikelijk geweest is voor hulpmiddel, verbetering, zoo komt het werkw. *boeten* ook in den zin van verbeteren, herstellen, voor; en het is als zoodanig nog bij ons in gebruik, in de spreekwijzen: *het vuur boeten*, aansteken, beter doen branden, *de netten boeten*, de gescheurde netten dicht maken, *eenen ketel boeten*, lappen, waarvan *ketelboeter*, enz.”{/note}. Er zijn eenige overoude woorden, die in onze taal geheel verloren zijn gegaan, behalve in een enkel compositum, maar welke de overblijfsels van het Celtisch ons nog als

simplicia uit eene algemeene schipbreuk bewaard hebben. Daaronder behoort dit *vuur-boeten*, hetwelk geen vuur verbeteren, het verbrande aanvullen is, maar vuur aansteken, vuur stoken. In het Gaelisch (Brittannisch) geldt *poeth* of *boeth* voor brandend, gloeiend, vuurrood (Groenlandsch *poe*, licht?), hetwelk voortleeft in het Fransche *boute-fen* {fnote2}En, voeg er bij, in het Spaansch *botafuego*.{/note}, vuurstoker, stokebrand, en ons *vuur-boeten*. In de beteekenis van vuurrood hebben de Bas-Bretons *boet-rabesen*, roode raap, de Franschen *betterave*, en wij *beetwortel*.”

byen. Bijen, wordt in een overdrachtigen zin, niet oneigenaardig gezegd van de sneeuwvlokken: *de witte byen vliegen*.

daas, daze, blinde daas. Horzel of hurzel, paardenvlieg, bremse, tamelijk groote vlieg of wesp, met uitpuilende oogen, die hunne eieren tusschen vel en vleesch leggen. Men noemt ze *blinde dazen*, omdat ze blind ergens op neêr vallen, zonder los te laten, inzonderheid op de koeien, die er in de weide veel van te lijden hebben, zoodat ze als razend rondloopen, *horzelwoedend zijn*, genoemd. *Kiliaan, daese, daesele, daesene*, asilus, tabanus, welke woorden het *Dict. tetraglotton*, 1714 overzet door “wespe oft vliege die d’Ossen, koeien, etc. seer quelt,” en “een koe-vliege, bremse.” Vergelijk ook zijn *daesen* en het Eng. *to dash*. – Men bezigt het woord *daze* ook van aankomende meisjes, die niet recht snugger of gaauw zijn in’t werk, Overijselsch *doedeldop*.

dale, dale zetten, dale smieten. Nederleggen, op den grond werpen, “smiet oe dale,” zet u neêr, ga zitten, neem plaats; “op en dale,” op en neder; ook Overijselsch. *Dal, daling*, laagte. Middennederl. *dale, te dale*, naar beneden, nederwaart, omlaag, als *Walewein*, vs. 9347: “Al duereleden {fnote1} Doorgingen, [*overlijden*, overgaan].{/note} si die sale / Ende ghingen nederwaert *te dale* / Den andren graet {fnote2} Trap, Lat. *gradus*.{/note}, enz.”

Reinaert, vs. 890: “Doe ginc hi neder *te dale* / Eenen verholenliken pat.”

dauwelen. Stoeien, spelen, ravotten, bij v. van jongens met meisjes, *foolen* als Vader Cats ergens zegt: “Wanneer een meisje gooit met nat, / Dat is te zeggen, *foolt* mij wat.”

Dauwelen hangt samen met het oude *daren* voor geweld maken, razen, tieren enz. (zie *Kiliaan*) en waarvan het voortdurend werkwoord *dareren* is gevormd. Te Breda heet een traag vrouwspersoon een *dauwel*, Hoeufft, blz. 102. Van een onhandig vrouwspersoon – de als dienstmeid verkleede minnaar van de dochter des huizes – heet het in eene klucht van den oud-hollandschen blijspeldichter Asselijn, waarvan Professor van Vloten in zijn *Yselkout*, 1855, ons uittreksels meêdeelt, behelzende: “Saartjen Jans en hare geschiedenis,” blz. 137: “Zeg ik, datze een glazewasser brengen zal, ze komt met de raegbol, spreek ik van een beuzem, ze brengt een luiwagen.” “Neemt de beuzem in de andere hand, *dauwel*, dat ’s al weêr an; al wat ze doet, doedze verkeerdt,” “Ziet ’er dat veegen iens ter hand staen! ....”

dele delle. Dorschvloer, neer, Hoogduitsch *Diele*, deel, plank, dorschvloer, *Bauerndiele*, boerendele, *dielen*, met planken beleggen, *Dielenboden*, houten vloer, enz., *Kiliaan dele, vloer*, “pavimentum” vloer, area; vergel. met *area* het Fransche *aire*, dorschvloer. *Dele* heeft in Overijssel en Drenthe de zelfde beteekenis, doch te Breda, nevens deze, ook nog die van *plankenvloer*. Om een goed denkbeeld te geven van dit gedeelte eener Geldersche boerenwoning, kan ik niet beter doen, dan er hier eene beschrijving van in te lasschen, overgenomen uit het uitmuntende werk, getiteld: *Statistieke Beschrijving van Gelderland*, Arnhem, 1826, blz. 410, als volgt: “Uit het binnenvertrek of den haard, of wel uit den gang, komt men door eene deur in het *achterhuis*. Hetzelve is, ten aanzien der breedte, naar die van het woonhuis geregeld, en heeft eene lengte van 10 tot 20 ellen, bij arbeiders vaak slechts van de helft. In het midden bevindt zich, over de gansche lengte, ter breedte van ongeveer 7 ellen of minder, eene deel of dorschvloer, die doorgaans geheel van klei- of leemaarde gezet is, soms ook van klei met keitjes gemengd: men houdt de bijvoeging van slootmodder voor een gepast middel, om aan dorschvloeren van louter klei zamenhang en taaheid bij te zetten. Ter wederzijde van de deel worden de stallingen voor paarden en horendvee gevonden, waarvan

op het zand ook een gedeelte tot een varkenshok afgeschoten is, wordende bij sommigen nog behalve dat een ruim varkensschot buitens 's huis aangetroffen. Boven de stallingen zijn de zoogenaemde *hilden*, terwijl op de balken boven de deel, welke daartoe met balkslieten (losliggende onbewerkte houten, die van balk tot balk reiken) zijn belegd, het ongedorschte graan, ook het stroo en het hooi, geheel of gedeeltelijk geborgen wordt.”

Hoeufft {fnote1} *Bredaasch Taal-eigen op Deel.* {/note} merkt op, dat men te Hamburg het voorhuis van voorname en openbare gebouwen de *deel* noemt, terwijl hij er bij voegt: “In Bremen en Lubeck loopende *de Dielen* veelal van de voordeur tot geheel naar achteren door. In het Holsteinsche zegt men, ter onderscheiding der opene plaats voor in het huis en voor in de schuur, *Wohnhaus-Diele* en *Scheunen-Diele*. Bij de landlieden in geheel Neder-Saksen is de spreekwijze in gebruik: *up de Dehle danzen*, hetwelk ook in Gelderland en andere gewesten van ons land geschiedt en 't welk wij zeggen: *op de deel dansen.*”

Wij hebben hier boven in de aanhaling uit Kiliaan gezien, dat deze het woord ook ovezet door *vloer*, en in die beteekenis troffen we het ook aan bij Prof. van Vloten, *het Nederl.*

Kluchtspel, blz. 59, in een fragment uit een zoogenaamd tafelspel van een lans knecht, die tegen zijn eigen schaduw vocht, als: “Ic wert niet moet nu, al dans ick nog soo vele; / Met vier spronghen ben ick over die *deele*;” en bij Hooft in zijn *Ware-Nar*, voor *voorhuis*:

“Schrobt me vaerdig de *deel*, en schuurt de pottebank.” (Uitgave *Bild.* I, 207, cf. III, 152.)

Zie daar dan alweêr een woord, weleer hier te lande algemeen gebezigd en verstaan, nu alleen nog bij de landlieden, met betrekking tot hunne woningen, in gebruik.

Onzen balladen-dichter Hofdijk, die op het voetspoor van den eenigen Bilderdijk, doch vaak nog kwistiger, een aantal verouderde woorden en taalvormen op zulk eene gepaste wijze in het aanzijn tracht terug te roepen {fnote1} Zie, hoe hij zich deswege verklaart, *Gesch. d. Nederl. Letterk.* 1857, *voorbericht*. {/note}, is ook dit woord – door Zed. *deil* gespeld – niet ontgaan, blijkens deze aanhalingen uit zijne ballade: “Minnewraak” *Kennemerland*, 1853, I, 207 en 208: “De turfvlam steeg hoog in den gapenden schouw; / Heel de *deil* stond in gloed van den rosschen flambouw; / en de wilgentak geelde aan den graauwbruinen wand, / Doorvlochten met vlierbes en nabloem van 't land. / Luid toonden de pijp en de vedel by 't feest. / Luid joelden de gasten met vrolijken geest. / Luid schalden de liedren by beurten en rij; / Luid klonken de kannen en bekers er bij. / Zoo was het dat geen, dan Gondrade – alleen, / Een gast er zag nadren, ten feest niet gebeên, / Die opreed ten *deil*, tusschen feestdich en wand, / en recht over bruid en heur bruïgom hield stand.”

De dichter H. J. Schimmel, heeft *deel*, als: “Wat is 't keurig in 't vertrekjen! / Wat is 't zindlijk op de *deel*!” (*Holland, Almanak*, voor 1857, blz. 200.)

Deel voor *plank* als zoodanig minder verouderd, Hoogduitsch *Diele*, staat bij Langendyk, *Ged.* 1721, I, blz. 483: “Wanneer zij by de hofkapel / Een menigte Sardammer *deelen*, / Veel vaamen brandhout, turf, en wel / Een vijf-en twintig manden krullen / Gestapelt hadden op malkaâr.”

Men hechte echter niet aan de spelling van *deele* en *deelen*, hoewel het woord ook met dubbele – hardlange – *e* in eenige woordenboeken, waaronder nog wel die den titel voeren: “voor de spelling,” als o. a. die van Siegenbeek en Lauts, dus gespeld staat; de ware spelling is met enkele – zachtlange – *e*, als behalven de afleiding, (vergelijk het overeenstemmende Angelsaksische *thil*, en Hoogduitsche *Diele*) ook ten overvloede de Overijselsche en Geldersche uitspraak – *dele* en *delle* – uitwijst, in onderscheiding van *deel* (gedeelte), Hoogduitsch *Theil*; zie zulks al in 1723 aangetoond door ten Kate, *Aenl.* I, 254 en verder door Bruining, *Nederd. Synonymen*, I, 268, *Alberdingk Thijm*, “de *Nederlandsche* spelling {fnote1} En niet: “de *Nederduitsche* spelling,” als de schrijver zelf wil gelezen hebben, volgens *de Gids*, Maart 1854, blz. 406 in de noot. {/note},” 1847, bl. 72 en vooral Dr. te Winkel, *N. Nederl. Taalmagazijn*, I, blz. 272, 275, 277 en 282.

Reeds in 1716 stond in een schoolboekje, aangehaald door Dr. de Jager, *Nieuw Archief*, I, 451, te lezen: “Deel. 1. Is een porcie, bescheiden *deel*, *erv-deel*, ps. 16, de Heere is het *deel* mijner erve. 2. Het is ook een planke, alweder de klank verdoovende. Hier zeggen sommige, een *deil*, maar ’t onregte, want de regte uitspraak is een *deel* of *dele*.”

Delhane, eigenlijk *haan* van de *deel* (vloer) is de titel, van de opzichters in de magazijnen der fabrikanten te Enschede, die de werklieden uitbetalen, enz., zoo als een kennis van mij, in Enschede lang met der woon gevestigd geweest, mij heeft medegedeeld; vergel. den heer Halbertsma, *Overijsselsche Almanak voor Oudh. en Lett.* 1836, XIII.

En hiermede zal ik dit lange artikel eindigen en overgaan tot het volgende

draak. Vlieger, idem Groningsch, overeenstemmende met het Hoogduitsche *Drache* en Fransche *dragon*, anders *cerf-volant*.

In de Noordsche Mythologie is de *draak*, als ik het wel heb, een luchtgeest, en nog duidt het woord een noordelijk sterrebeeld aan, “naar luid der fabel weleer de wachter der gouden appelen in den tuin der Hesperiden, door Hercules gedood en door Jupiter aan het uitspansel geplaatst.” (Kramers, *Kunstwoordenboek*).

drammen, van kinders die de moeders plagen en dwingen en al schreeuwende en de lip latende hangen hunne ontevredenheid te kennen geven. Een *drammer*, de zoodanige, een lastige schreeuwer en dwinger.

duk. Dikwijls en

dukkels. Dikwijls, meermalen, het Overijsselsche *dik* en *dikkels*; *duck* voor *dikwijls* treft men veel aan in *der Minnen Loep*, als o.a. I vs. 2687, waar ook *dick* met de zelfde beteekenis, als: “Soe moghen dan die vrouwen spreken: / Dese mannen sijn van lozen treken, / Sij ghecken {fnote1}Foppen.{/note} oick die vouwen *duck*. / Als een wijff waent hebben geluck / So en heeft sy nauwe een hantvol zonnen. / Si werden oick wail *dick* verwonnen / Mit schonen woerden van den man.”

emte. Mier, idem Overijsselsch. Het staat in verband met het Duitse *emsig*, vlijtig bedrijvig, ijverig, naarstig, *Kiliaan emsich*, assiduus, die ook van *emte* op *miere*, formica verwijst, Engelsch *emmet*, mier, anders *ant*. {fnote2}Zie ook *de Vrije Fries*, I. 167.{/note}. Vergelijk ook *Huydecoper, Proeve*, II. 358. Bijzonder wel strookt het aangehaalde met de rusteloze vlijt en aanhoudende werkzaamheid, *Emsigheid*, welke die diertjes, gedurende het zomersaizoen aan den dag leggen, waar *Salomo* in een zijner spreuken zoo treffend op zinspeelt, (Spreuken 6 vs. 6,) en *Vondel* van zingt: “De mieren, in den bouw, om nootdruft te vergaeren / Des zomers, eer de kou des winters, zonder airen / En vrucht, haer overvall’ zijn bezich in het velt, / Vervoeren ordentlijck de tijpe tarwe en spelt / Met yver in het hol. D’een sleept en torst het koren / Al zweetende op den neck. Een ander geeft de sporen / Aen traegen, en bestuurtze, en drijftze op ’t smalle padt. / Het is ’er alsins drock. D’een geeft, en d’ander vat. / Zij bijten ’t zaet in d’aerde, eer ’t wortel koom’ te schieten. / Voorzichtige arbeit zwicht voor lasten, noch verdrieten.” (Poëzy, 1682, I. 235.)

Vandaar dan ook de benaming van *emtegat*, van een klein meisje gezegd, ’t welk altoos in beweging is, om en voor de voeten dwarrelt en bezig is zonder juist veel uit te voeren, “dwarrelgat, kriewelgat.”

erpels. Aardappelen.

fiedel, Duitsch *Fiedel*. Vedel, viool, waarvan

fiedelen, Duitsch *fiedeln*, op de viool, vedel spelen en wel bijzonder er op krassen en schrapen, als de boeren speelluif of kermismuzikanten, doorgaans krukken en brekebeenen in ’t vak, bij gelegenheid der dorpskermis en landelijke bruiloften of feesten doen, waarvan Bilderdijk, *Buitenleven*, blz. 41 zoo meesterlijk en eigenaardig zingt: “Maar hier bij d’ouden Olm, die honderd jaren heugt, / Verzamelt zich de bloei en ’t schoonste van de jeugd. / De Boersche vedel klinkt, en ieder maakt zijn paartjen. / De vreugde blinkt in ’t oog, de hoed staat op een haartjen. / Men springt, men danst, men schokt, men huppelt in het rond, / En vat

zijn meisj' in d' arm, en heft haar van den grond. / Het jonge hartjen klopt, by 't teder vingren nijpen, / En liefde kooft in 't spel, om in den hoop te grijpen. / 't Genoegen lacht alom; gezondheid krijgt een blos; / De geest wordt opgebeurd; de leden worden los; / De steeds gerekte boog herstelt zich door 't ontspannen; / En zucht om leêg te zijn blijft uit het dorp verbannen." met recht mag men op deze schoone versregels toepassen 's Dichters eigen zeggen (zoo dikwerf geciteerd) blz. 151 I. c.: "Bataven, kent uw spraak en heel heur' overvloed: / Zijt meester van de taal, gy zijt het van 't gemoed."

Er is nog een oud liedje, waarin onder andere voorkomt: "Den haverzak, / Waar de meid op lag; / Fiedeldi, fiedeldom, / Poesje wegge, wegge, wegge: / Fiedeldi, fiedeldom, / Poesje wegge." Wie weet er meer van?

flitter en het daarvan afgeleide verkleinwoord

flittertje, beteekent een plakje of sneedje en wel dun als een loovertje, zoodat men het als ware 't weg kan blazen. Men zegt het van brood, vleesch, inzonderheid ham (*schinke*); *een flittertje brood*, dat is zulk een dun en onnoozel sneedje, dat men er haast den dag door zien kan; *een flittertje ham*, zoo fijn dat het als een schaveling voor het mes omkrult en niet veel dikker is dan postpapier. In 't Hoogduitsch is *Flitter* en *Flitterchen*, een loovertje, schilfertje, in 't Engelsch is *flitter*, flarde, lap; vergelijk *plakke*.

floesteren, ontfloesteren, zegt men vooral van vogels, die de vlerken bewegen om te vliegen of om weg te komen; het laatste woord beteekent inzonderheid: uit de handen komen, ontsnappen, ontslippen, wanneer ze niet behoorlijk worden vastgehouden en ze hun kans waarnemen, om zich te bevrijden.

Hoor, hoe Hondius in zijn *Moufe-Schans*, 1621, blz. 1, die zucht tot bevrijding beschrijft: "Als een vijncxken dat gevangen / In een helder Sonne-schijn, / Uyt syn *muytjen* heeft verlangen / Om in open lucht te zijn;" welke aanhaling, bepaaldelijk het woord cursief gedrukt, ons bij de verklaring van *moethol* zal te stade komen.

Voorts bezigt men *ontfloesteren* ook van elke andere ontkoming, 't zij van menschen of dieren: *hij is ontfloesterd*, voor: *hij heeft het hazepad gekozen*. Daar het woord ook in Overijsel gehoord wordt en niet door den heer Halbertsma was opgenomen, heb ik het ook al behandeld in, wat ik zoo vrij ben, mijn *Overijselsch Taaleigen* te noemen.

foeken, foekerig, zegt men van kleedingstukken, die niet zuiver van snid en niet naar den eisch in elkaâr gezet zijn, die klaarblijkelijk onder de handen van een knoeier zijn heen gekomen, daar ze niet goed en gemakkelijk zitten en tevens niet wel sluiten, maar hier en daar trekken, gapen, een zak maken, enz. *Foeken*, zegt Halbertsma, in den *Overijselschen Almanak voor Oudh. en Lett.* 1854, blz. 234: "beteekent oorspronkelijk vouwen, in de vouw slaan, schikken, plooijen, passen of betamen. Neder-Saxisch, Twentsch, Overijselsch *foeke*, een zak, b.v. in een behang, valsche plooi in een kleed; Osnabr. *fuken*, passen, betamen, Kil. *foeken*, accommodare, decere. Ital. *foggia*, forma, modus, ritus."

foekpot, elders *rommelpot*, Engelsch *rumbling-pot*, te Hindeloopen *goefe* geheeten; vergelijk *Merkwaardigheden van Hindeloopen*, blz. 57 en 91. Voor die dit muziekinstrument niet mochten kennen, strekke de volgende beschrijving van wijlen Prof. Lulofs

{fnote1} *Eenige gedichten van Vondel*, 1838, blz. 313, in zijne *Inleiding* voor *Vondels* "de rommelpot van het Hanekot."{/note}: "het bestaat uit een', met eene blaas bespannen pot, waarin een gat geboord is, door welk gat een houten steel {fnote2} *Van Mooock* heeft ook zoo: "rommelpot, pot couvert d'une vessie, dans laquelle on fait hausser et baisser nu *bâton* pour rendre un bruit sourd;" doch min juist: geen houten steel, maar een *rietje*, hetwelk het geluid geeft, om dat het hol is. {/note} in dien pot gestoken wordt, die, bewogen en rondgedraaid, een dof, brommend geluid maakt; een geluid, hetwelk door het woord *foeke* zeer juist wordt uitgedrukt. "Ik geloof dan ook," voegt hij er bij "dat het Geldersche *Foekpot* een naar den klank gevormd woord, of, zooals de Geleerden het noemen, *onomatopoioumenon* is." Dit streelende *foeka, foeka*, dat het hart en de gehoorzenuwen zoo zeer aandoet en treft, gaat

vergezeld van den volgenden deun, ook bij Lulofs, I. c. blz. 314, met eene kleine wijziging te vinden: “k Heb zoo lang met den foekepot geloopt, / ’k Heb geen geld om brood te koopen, / Foekepotterij! Foekepotterij! / Geef mij een half centje {fnote3} Anders “een oortje”{/note} dan ga ik voorbij.” Te Zwolle zingt men, behalven dit, er ook nog bij: “Vastenaovend is ’t van oavend! / Klink op de busse; / Alle mooie meisjes hebben ’en man, / Behalven ik en mien zuster.” of anders hiervoor: “Vastenaovend, hoerenkind, / Ik hebbe nog geen man; / Ik heb nog een klein hoendertien / Dat zal er van oavend an.” op beiden volgt dan: “Als ik miet pöttien schoeren wil / Dan zwèrt mie de doem; / Dan gao ik noar de burenen / En loat mien pöttien schuren, / Dan goa ik noar de Fransen / En loat mien pöttien dansen; / Hier ’en stoel en doar ’en stoel / Op ieder stoel ’en kussen; / Mooi meisien holt oe kinnebak toe / Of ’k smiet er oe ’en pannekoek tussen.” of wel: “Dan zal ik oe ’es kussen {fnote1}(Zwolsch dialect.). Vergelijk o.a. hiermede het tijdschrift *de Navorscher* van 1852, blz. 10. De volksliedjes in Overijsel door de kinders gezongen wordende, wensch ik, voor zoo veel ik ze te weten kan komen, bij de eene of andere gelegenheid nog eens mede te deelen voor hen voornamelijk, die, als ik, in deze deuntjes belang stellen. – Ieder heeft al zoo zijn speelpop (Elck zot heeft zijn Marot), immers de *gustibus non est disputandum.*{/note}.” Maar dit is hier een hors d’oeuvre en dus basta. De *foekepot*, dien men in Overijsel ook kent, komt met Vastenavond op de proppen, wanneer de straatjongens, de *gamins*, onder ’t zingen van het aangehaalde liedje, en al foekende langs de huizen trekken, om eenig geld op te halen. Wat de afleiding betreft: *foekepot* is eigenlijk *stootpot*; bij *Kiliaan* toch vindt men, *fuyck*, pulsus, (het Fransche *le pouls*, ons *pols*,) “slag of stoot,” en *fuycken*, pulsare, (het Fransche *pousser*,) “stooten,” *Mellema*, *fuycken*, poulsar. Vergel. nog *Reinaert de Vos* van *Willems*, 2en druk, blz. 270.

foezel. Slechte jenever, id. Overijselsch. Na aftrek van de geestrijke deelen, ’t zij dan van gerst of rogge, wordt het bezinksel of de draf veel aan varkens gegeven en te Zwolle onder den naam van *foezel*, *foezeldrank* te dien einde door de kleine boeren van de branderijen weggehaald; terwijl in Gelderland dat zelfde bezinksel genoemd wordt *juche* of *juchte*, *Kiliaan*, *juche*, sop, soep, draf, nat enz. in het Fransch *jus*, Lat. *jus*, in Holland *spoeling* geheeten; zie op *zomp*.

froeselen. Worstelen, zoo als de jonge knapen wel doen, uit tijdverdrijf en om hunne krachten of behendigheid te toonen, geenszins om elkaâr zeer te doen; spelenderwijze met elkander worstelen, ter oefening van lichaamskracht of om te zien, wie de sterkste is. *Froeselen*, Groningsch *fröseln*, schijnt door verzetting der *r* één te zijn met *worstelen* {fnote1} Door wijlen Prof. Siegenbeek dus uit den grond opgehaald, *Taalk. Bedenk.* blz. 27: “wat is *worstelen*? niets anders dan een *gedurig warren*, of *ondereen warren der leden*, gelijk in het *worstelen* met der daad geschiedt. Het woord namelijk is een *frequentativum* van het verouderde *worsten*, en dit wederom afkomstig van *worst*, gesproten uit het oude *imperfectum worst* van ons *warren*, *werren*, *worren*,” waarmede men vergelijkte ten Kate, *Aenl.* enz. II. 735, Dr. de Jager, *over de werkw.* blz. 100 en *Versch.* blz. 189.{/note} – bij *Kiliaan* ook *wrastelen* en *wratselen* gespeld – hetwelk overeenkomt met het Engelsche *to wrestle*. De *w*, *f* en *v*, zijn klankverwante letters, als blijkt uit *wrat* en *vrat*, *erwten* en *erften*, *verw* en *verf* en meer anderen.

gellig. Schurftig, van schapen gezegd; bij Hoogstraten (*Kluit*) *gael*, schurft. Ik ben zoo vrij, om in geen herhaling te vervallen, te verwijzen naar hetgeen ik over dit woord en zijne verder verwantschap op blz. 31 van dit tijdschrift in het midden bracht, waar echter tot mijne spijt, ofschoon buiten mijne schuld, doordien ik de revisie niet heb gehad, in regel 9 v. o. *in* voor *id.* (idem) staat te lezen {fnote1} Evenzoo verbeterde men aldaar: blz. 29 reg. 30: *kunstigen* in: *kundigen*. blz. 30 reg. 6: *de* in: *die*.{/note}

gibbetjes maken. Grapjes vertoonen, kunstjes, babbeleguichjes maken, als de kleine kinders doen; van *gieben*, *giebelen*, hetwelk zie.

giebelen. Lachen, spotlachen, ginnegappen, idem Groningsch; frequentativum van *giben*, *gabben*, *gabbelen*. *Gabben* of *gappen* is nog in *ginnegappen* overig; vergelijk mijn *Overijselsch Taaleigen* op *gabbelen* en de daar aangetogen werken alsmede de *Navorscher*, 1854, blz. 253.

gier. Uier, jadder, de melkvaten der melkkoeien; in eenige streken van Zeeland *elder* geheeten, bij Kiliaan *uder*, *uyder*, enz. Hoogduitsch *Enter*, Engelsch *udder*, Lat. *Uber* Drentsch *juur*, “uier van koeien, schapen,” en ook *gier*, even als in Overijssel; Friesch en Groningsch *jaar*, door samentrekking van *jadder*, even als *gier* eene samentrekking is van *gidder*, Neder-saksisch *gidder*, en – door verwisseling van *g* en *j*, als *genever* en *jenever*, enz. – ook *jidder*.

gieteling. Merel of meerle, hetwelk het Lat. *merula* is.

Zie daar eene Hollandse benaming voor dezen vogel, eene benaming, die echter al in 1598 te Antwerpen was verouderd, volgens Kiliaan in voce, die ook nog een anderen naam heeft n.l. die van *Amsel*, welke met het Hoogduitsche woord overeen stemt.

Nopens de afleiding van het woord moet ik mij tot gissingen bepalen, die echter wel eens doen missen. Zie hier wat ik bescheiden onder de aandacht breng van geleederen, dan ik ben, voor wie ik ootmoedig het hoofd buige en die mij met eene betere etymologie zullen verplichten, dan die, welke mijns bedunkens ten Kate geeft, *Aenl.* II, 191 (op *giet*) en die kant noch wal raakt.

Ik heb dan wel eens gedacht of *gieteling* ook zou kunnen gebracht worden tot *git*, zwart; de merel is toch geheel zwart van kleur, met uitzondering alleen van de neb die geel is.

Nog iets anders: de merel is als bekend een uitmuntende zangvogel, welks heerlijke fluittoon menigeen opgetogen houden; wanneer men op den wortel van het woord let – *gie* – dan treft ons eene groote overeenkomst met de namen van eenige muziekinstrumenten bij naburige volken, waarin ook deze wortel zit, bij v. het Hoogduitsche *Geige*, viool, vedel, Engelsch *gig*, viool, speeltuig, oud-Fransch *gigue*, viool, *ghitterne* (bij Kiliaan) voor speel- of snaartuig, oud-Engelsch *geterne* en *gitorne*, zoo veel beteekenende als *guitar*, het Spaansche *guitarra*, Italiaansche *guizzare*, van 't Lat. of liever Grieksch-Latijnsche *cithara*, Hollands *cither*, enz.

Ik geef dit alles, zoo als gezegd is, salvo meliore iudicio.

glieve. Spleet, scheur, reet, barst, opening als bij v. in een muur of beschot; “de deur op 'en glieve zetten,” aanzetten, op een kier zetten; van *glieven*, *klieven*. Kiliaan, *klieve*, vetus (verouderd) “spleet.”

griezelke of **kriezelke.** Beetje, kleinigheid; verwisseling van *ie* en *ui* (als *kieken* en *kuiken*): *gries*, *gruis*, *gruizen*, *gruizel*, *gruizelen*, *vergruizelen*.

groeve. Boerenbegrafenis; *groevenmoal*, boerenbegrafenismaal, waar ongemanierd gedronken, maar vooral ontzettend veel gegeten wordt; deze malen zijn zeer kostbaar en dikwerf richten ze een heel gezin te gronde; *groevbollen*, bollen voor het begrafenismaal opzettelijk gebakken, waar er nog al zoo eenige van geconsumeerd worden; *groeveneuger*, uitnoodiger tot het bijwonen der *groeve*, die, waar hij verzoeken komt, goed wordt onthaald, elders *groevbidder*, geheeten, gelijk men ook *bidder*, *begrafenis-bidder* voor aanspreker heeft; vergelijk Ypey, *Taalk. Aanm.* 1807, blz. 22 - 24 en Hoeufft, *Bredaasch Taal-eigen*, blz. 374. Wie meer van zoo'n begrafenis-partij wil weten, leze, voor zoo veel Drenthe betreft, van Schaicks *Drentsch Dorpsleven*, II. 24, Overijssel (Zwolle) C. Janssen Rz., *het Zwolsche Arkadia*, Kampen 1849, blz. 23, (Markelo) G. Benthem, *Overijselsche Alm. Oudh. en Lett.*, 1845, blz. 166, Gelderland (*Oldebroek*) J. van Zwaluwenburg, *Geld. Volks-Alm.* 1850, blz. 85.

't Zal wel overbodig zijn aan te merken, dat *groef* of *groeve* het imperfectum is van *graven*, *begraven* en weêr een werkwoord *groeven* vormt. Bij Huygens, editie *Bild.* IV, 347, lees ik: “'k Ging self om sijnent wil, en volghde 't Lijck *te groef*.” waar Bilderdijk bij aantekent, VI.

337: “oud. Mijne Overgrootmoeder sprak nog wel eens zoo, als zy met een oud bestjen in gesprek raakte.”

Te Zuidbeveland zegt men voor te begraven gaan: “te like gaan,” en voor begrafenismaal: “likmael,” *Nieuw Nederl. Taal-Magazijn*, II. 227.

groeveneuger, zie *groeve*; het woord wordt ook in Twenthe (Overijsel) gehoord, even als *groevenmoal*.

gupse. Zoo veel als men in de beide, aan elkander gevoegde en bij wijze van een kommetje of nap omgebogen handpalmen kan bergen, “een gupse vol kersen of noten,” *Kiliaan, gasp, gaps, hand-vol*.

halfscheid. De helft, idem Overijselsch en Bredaasch; Hoogduitsch *Halbscheid*. Hoeufft zegt blz. 227, dat het woord komt van *half* en het Angelsaksische *sceat*, oud-Friesch *schet*, waarde. Wij vonden het woord terug in eene klucht van de zestiende eeuw, bij Prof. van Vloten, *het Nederl. kluchtspel*, blz. 91: “*Dheltsceede* van ’t overblijf van deer somme Sallic huer quijtte scelden zonder kijven.”

handsaam. Mak, tam, gedwee, handelbaar; eigenlijk dat zich in de handen laat krijgen, laat streelen en sturen; dat niet tegenspartelt, maar zich gewillig aan ’s meesters wil en stuur overgeeft. Men gebruikt het veel van paarden en geeft daardoor te kennen, dat het beest tam, mak, gedwee, zinnig van aard is, dat het geen nukken heeft, maar zich gemakkelijk laat regeeren; voorts bezigt men het ook van andere voorwerpen, zoo als van ’t volk – ’t gemeen, graauw – dat volgzaam, handelbaar, geleidelijk, gezeggelijk is; zelfs zegt men ’t ook van het weêr, bij v. *’t is handsaam weêr*, d.i. zacht, stil weêr. Het woord komt overeen met het Engelsche *handsome*, handig, gemakkelijk, schoon, en komt bij Cats voor, in zijn *82jarig leven*: “Daer was een hupse vrouw uyt Walslant toen gekomen, / Die heeft in echte trou mijn Vader aengenomen, / Sy was een *hantsaem* wijf .....” (Editie *Witsen Geysbeek*, I. 2.) Vergelijk Kiliaan in voce en over de afleiding Halbertsma, *Naoogst*, I. 160.

hangbast, zie *hangop*.

hangerig (waarvoor men ook wel eens hoort *sloerig*) zegt men van iemand, die niet frisch is, eene ziekte onder de leden heeft, zonder recht te weten waar ’t hem schort; kwijnend, lusteloos, neêrgedrukt, geen lust aan eten of drinken, of werken hebbende, van streek, van de wijs zijn, geeuwerig en gaperig, rekkerig en trekkerig, kolderig en beverig zijn.

hangoor. Ronde, ruwe boerentafel met neêrhangende zijbladen, die men op en neêr kan slaan; anders *klaptafel* genoemd.

hangop. Hangmelk, karnemelk in een zak, gewoonlijk een zuivere kussensloop, in de zon opgehangen om uit te lekken, waarvan het woord zijn naam heeft; het gemeen zegt daarvoor *hangbast*.

hank. Kolk, inham of vijver, die een eind wegs in een wei- of oeverland schiet en tevens gemeenschap heeft met de daarnaast of voorbij loopende beek of rivier; het zij dat het een oud en verlaten stroombed zij van het water dat eene andere richting heeft genomen, of wel dat het opzettelijk tot een of ander einde aldaar gegraven is.

Zoodanig een *hank* is somtijds zeer vischrijk en wordt dan ook door den eigenaar of recht verkrijgende gedurig met de zegen afgetrokken. *Hang* of *hank* is door verwisseling van *ng* en *m*, als *prangen* en *pramen*, één met *ham*, *inham*, Engelsch *ham*, knieboog.

haspels. Een soort van wittebroodjes, timpjes of weggetjes, waarvan men er vier met de punten aan elkander voegt en zoo gaar bakt, als wanneer zij wel iets hebben van ’t formaat van een garenhaspel.

heet is de naam, waarmede men de heideplant of heidestruik (*erica*) benoemt, o.a. dienende tot het vervaardigen van bezems, enz.; zie over dit gewas de op *Dele* aangehaalde *statistiek*, blz. 338 en 339. Het woord stemt overeen met het Angelsaksische *haeth*, Engelsch *heath* (spreek uit *hieth*) en ons *heide*; *heet* is ook heideveld, doch zie *heetveld*.

heetveld. Heidevelden, ook alleen *heet* (zie aldaar) en dus in den *Fergut*, “den bekenden ridderroman uit den fabelkring van de ronde tafel,” aangehaald door Dr. Halbertsma, *Letterk. Naoogst*, I. 75, ter gelegenheid der verklaring van het werkwoord *saecken*, waarvan *gesaect*, hieronder: “Si {fnote1} Namelijk de boden, “welke koning Arthur uitgezonden had om Fergut te zoeken.”{/note} doreronnen menech rike, / Maer sine horden van Ferguut niet; / Dies hebben si menech verdriet, / Ende hebben hem weder te hove gemaect, / Ende seiden, si hadden gesaect / Meneghen bosch, menech *heet*.” Zie ook *Reinaert de Vos*, vs. 3159. *Heetveld* is letterlijk het Angelsaksische *heathfeld*, ons *heideveld*, en zoo laat zich dan ook de naam van zekere buurschap (niet *buurtschap*) in Ambt-Vollenhove, *heetveld* geheeten, primitief een *heideveld*, nu in vruchtbare landouwen (niet *landsdouwen*) herschappen, verklaren.

heïknapper, eigenlijk een koe of pink, die op de heide loopt en daar 't voedsel zoekt. Vervolgens wordt het gebezigd ('t zij met eerbied gezegd) van zulke predikanten, die zich ergens op een afgelegen dorp of vergeten standplaats bevinden, en weinig kans hebben op een stedelijk beroep, en van wier talenten men zich dan ook niet veel voorstelt. Elders noemt men deze WelEerw. Heeren wel eens min of meer verachtelijk *buitenmannen*, als of de steedsche predikanten alleen de geleerdheid in pacht hadden.

hoorn. Mannetjesduif; zie *arend*.

iezerkoeken, anders *niewjaarskoeken*, Hollandsch *prouwels*, in Oost-Vlaanderen (*België*) en elders *oublïen* geheeten, Fransch *oublie*; de ijzerkoeken worden, als bekend is, in vierkante of ronde *ijzers* gebakken, vanwaar zij den naam ontleenen.

inboeten, bezigt men in Gelderland en Overijsel voor het inpoten van nieuwe heesterstekken in plaats der vorige, die niet gevat hebben of gestorven zijn; van *boeten*, voor beteren, verbeteren, herstellen enz. waarvan Dr. Halbertsma (zie op *buten* en in de noot aldaar). *Verboeten* is te Breda gebruikelijk voor: “verplanten van jong plantsoen,” hetwelk door Hoeufft voor eene navolging wordt gehouden van het hier omschrevene *inboeten*.

in geels niet, In het geheel niet, id. Overijselsch.

kallen. Keuvelen, kouten, babbelen, snateren, praten, spreken: *ergens over kallen, wat lig ie toch te kallen*. Het woord heeft ten platten lande nog die beteekenissen, welke het weleer in onze algemeene taal ook had en waarvan het nog overig is in het samengestelde *raaskallen* voor ijlen, razen, enz.

Hooft, (*Granida*): “Daifilo, beidt wat, hoe? / 'T en gaat ten hoof niet toe / Gelijk ghy u laat veurstaan. / En wilt zoo licht niet deurgaan / Met dat u wel gevalt. / Hoort hoe Palemon *kalt*, / Die zeidt dat hy verdoorde, / Toen hem de lust bekoorde / Van 't hof te volgen .....” (Editie *Bild*. I. 14.)

J. van der Veen: “O Maatje, nu praatje / Beter als stom; / Zie Gijsje en Lijsje / Die lachen er om; / Uw *kallen* en mallen / Dat hooren zij juist, / Nu grisselt dat volkjen / Al in 'er vuist” (*Nederl. Liedboek* 1850, I. 45.)

Van den Sacramente van Aemsterdam, blz. 8. “Doe ghinc hi heymelic mit sinnen / ende deedt den priester aldus bekinnen, / Wat mirakel daer was ghefallen. / Hi antwoerde: soe houtet binnen, / Des bid ic u mit rechter minnen, / Of men souder veel of *callen*.”

Het Latijn en Engelsch kent het voor roepen, Lat. *calo, calare*; Engelsch *to call*, roepen, aanslaan van een hond, kraaien van een haan. *Kallen* is verwant aan het oude *galen, gallen*, Hoogduitsch *gällen*, klinken, weergalmen, Engelsch *to gale*, zingen (van den nachtegaal) Angelsaksisch *galan*, zingen, dat in *nachtegaal* – Engelsch *nightingale*, Hoogduitsch *nachtigall* – eigenlijk nachtzanger beteekenende, en in het Bredaasch *gellen*, voor: geraas maken [Hoeufft in voce] nog voortleeft. Zie ook de aant. van van Hasselt op Kiliaan, blz. 276. Van *kallen* stamt het waarschijnlijk later gevormde *kallooien* af, voor: kletsen, babbelen, snappen, labben, van vrouwen gezegd, en het eveneens triviale *kallooi*, voor snapster, *labbei*, klappei, labbekak, babbeltoot, babbelkous, gebezigd van dusdanig vrouwvolk, 't welk te

samen zijnde over alles wat los en vast is heenrabbelt, uit een onoverwinnelijke aandrift om te babbelen, een ieder over den hekel haalt of over de tong laat gaan en niemand laat passeeren, of hij moet een veêr laten zitten. Onze oud-hollandsche dichter Rotgans geeft in zijn *Boerekermis*, 1e boek, eene aanschouwelijke voorstelling van zoo'n kallooivereniging; zie den 4den druk, van genoemd werk, blz. 15 en volg.

kannekebloem. Waterlelie, waterroos, te Zwolle *pompeblad* geheeten; de bladen er van noemt men *kannekeblâren*, anders *plompen*, waarvoor ik in van Heemskerks *Bat. Arcadia*, (1663) blz. 12 *meerbladen* vind en in de *Naagelaatene Ged. v. Elis. Koolaart*, Haarlem 1773, blz. 10, *kruikeblaân*, als: "De Wezer zelf, bekranst met riet en *kruikeblaân*, Ziet uit zijn glazen kil ....."

Vergelijk voorts Bilderdijk, *Geslachtlijst*, 1833, II. 137, en mijn *Overijselsch Taaleigen op pompeblad*.

karrekiet. Rietmusch of rietvink; een klein vogeltje dat zich gewoonlijk in het riet ophoudt en daar nestelt. Vóór en vooral gedurende den broeitijd laat het mannetje een zonderling, vrij eentoonig en schor geluid of wild gezang hooren, hetwelk de knapen in het volgende rijmpje plegen na te bootsen: "Karre, karre, kiet, kiet, kiet, / Mijn nestje zit in 't riet, riet, riet, / Niemand vindt het niet, niet, niet."

De *karrekiet* heet dus naar zijn wildzang even als de *koekoek*, naar zijn geroep van *koekoek*, Fransch *coucou*, Latijn *cuculus*, een bewijs dat *cuculus*, door de Romeinen niet dus, maar *coecoeloes* uitgesproken werd, zoo als de Duitscher het Latijnsche woord nog uitspreekt met den *oe*-klank. Bilderdijk, *Geslachtlijst* op *karkiet*, heeft: "een vogel 's morgens vroeg by den zomertijd in 't riet zingende," voeg er bij: 's avonds ook, zoo als de meeste vogels meer 's morgens en 's avonds dan over dag zingen.

kaskenade. Wind, ophef, boha, grootspraak, enz.; *kaskenademaker*, windbuil, grootspreker, grootbroek, pocher, snoever, zwetser, blaaskaak, snorker, die zich grooter uitgeeft en voordoet dan hij werkelijk is, zoo dat, hoe breed hij van zich en zijne afkomst opgeeft, het op stuk van zaken op niets dan windzakkerij neêrkomt.

De verklaring en herkomst dezer woorden ligt voor de voeten.

De Gaskonjers stonden vanouds bekend als eerste grootsprekers of zwetsers, die men uit hoofde van deze ondeugd (of moet ik het gebrek heeten?) niet alleen bespote, maar, als de gelegenheid er zich toe aanbod, ook gaarne eens beet nam, zoo als men o.a. kan zien in de bekende *Contes* van la Fontaine, wien ze stof leverden tot zijn "le Gascon puni." Liever echter dan daaruit aanhalingen te doen, geef ik "een gaskonnade" van onzen geestigen Langendyk (*Ged.* III, 451) luidende: "Een arm verwaand Gaskon, in Amsterdam verschenen, / Stond schreiend voor 't stadhuis. Men vroeg hoe zyt gy mal. / Ontroerd u dit gezicht? Ja sprak hy, ik moet weenen, / Zo net gelykt dit huis myn vaders paerdestal. / Indien ik in myn land weêr mocht aan 't bouwen raaken, / Zou ik de staldeur wat aanzienelyker maaken."

Van dat verwaande volkje zijn in de Fransche taal dan ook de spreekwoordelijke uitdrukkingen ontleend, als bij v. "c'est un trait de Gascon" enz. en de woorden *gasconade* of *gasconnade* ("c'est une *gasconnade*") en *gasconner*, alle welke het wel niet noodig zal zijn te verklaren, daar men er de beteekenissen van, ook buiten de woordenboeken om, na het aangevoerde, gemakkelijk zal gissen.

kemphaan. Een bekende vogelsoort, die zich in moerassig en dras land gedurende den zomertijd ophoudt en waarvan de mannetjes gedurig met elkander vechten. Van daar overdrachtig een twistziek mensch, die altijd met anderen overhoop ligt, en om de minste kleinigheid zich in postuur zet.

kerfstok. Een aloud rekenhoutje of staafje, nog hier en daar op 't platte land niet geheel in onbruik bij menschen die niet kunnen lezen of schrijven. Op zoodanigen stok of lat nu teekent de eenvoudige arbeider b.v. de dagen aan, die hij voor zijn lanter of anderzins in 't werk geweest is, en wel door een eenvoudig kerfje of insnijding, welke hij later bij de

afrekening slechts behoeft saam te tellen, om te weten hoe veel dagen arbeidsloon hem toekomt; van daar de spreekwijze: *de kerfstok is vol*, waardoor men te kennen wil geven, dat het tijd wordt om de onderlinge rekening te vereffenen. Vergelijk *Kiliaan* op *kerf*, *kerfhout*, *kerfstock*.

keu ook **keun**. Bigge, jong varken. *Kiliaan* heeft: “*kudde*, (verouderd) varken,” waarbij van *Hasselt* voegt: “in *Gelrica nunc keun*.”

keukelen. Buitelen, hol over bol spelen, rollebollen.

kif. Eiken schors, run, die gemalen en op de looierijen wordt gebruikt, om er de huiden meê te bestrooien en die gaar te doen worden, en als ze daar uitgediend heeft, gebruikt wordt om er de tuinpaden meê te bedekken, en eindelijk, op een hoop of bult vereenigd en vermolmd zijnde, een zeer goede, hoewel losse turfsoort oplevert.

kinderboom. Zoo als men de nieuwsgierige kinders elders den mond stopt, met hun te vertellen en wijs te maken, dat hun jonge broêrtje of zusje uit de *Volewijk* wordt gehaald, zoo doet men zulks in Gelderland en Overijsel met hun diets te maken dat zij uit den *kinderboom* of *holleboom* voortkomen; hiertoe is betrekkelijk het volgende uit *Langendyk*, IV, 367: “Broeder, sprak hy, wensch geen kinders, / Want zy brengen ons veel hinders: / ’k Heb een wyfje naar myn wensch, / ’t Is een engel van een mensch, / Maar zy raakt zoo ligt aan ’t kraaken / Dat ze my nog dul zal maaken, / Door het schreeuwen en ’t gedruis, / Dat ik hooren moet in huis. / Schoon zy in zich zelve stil is, / En het tegen haaren wil is, / Moet ik, als ik slaap of droom, / Jaarlyks na de *holleboom*.”

kistentuug. Het gala-, sabbaths-, of staatsiekleed van den boer, dat slechts bij plechtige gelegenheden aangedaan en overigens zorgvuldig in de kleêrkist wordt weggeborgen; zondagspak. In Drenthe en Overijsel ook bekend. Van *kist* en *tugen* (*tuigen*) trekken, aantrekken, aandoen: *kistenpak*.

klas. Klis, de stekelige knop van kliskruid, Groningsch *klad*; *Kiliaan* heeft *kladde*, *klisse*, *klesse* en *klitte*. *Rotgans*, *Boerekermis*, p.m. 26 spelt *klits*, als: “... en bei die wyven hangen / Als *klitsen* aan malkaâr ....” en *Hooft* in zijn *Ware-Nar* heeft *klat*, als: “O lieve Heer, wat een ding is ’t ook gelt hebben. / Deze man zou op mijn dochter zijn zin noit estelt hebben, / En hadd’ hy niet in ’t hooft (denk ik) van den gevonden schat, / Zoo komt ’et dat hy dus aenhout as een *klat*.” (Uitgave *Bilderdijk*, I. 207).

Waarbij ik, tot recht verstand dezer versregelen, de volgende aanteekening van den uitgever voege (III. 152): “*aenhout as een klat*. D.i. als een *klis*. *Aanhouden* is *vasthouden*. – *En hadd’ hy niet*, is *zoo hy niet had*.”

Voeg hier nog bij *Huygens*, die in een sneldicht (hekel- of spotdicht), dat hij het opschrift geeft van “onnutt gewicht,” maar over welk stukje hij zich eene bestraffing van *Bilderdijk* op den hals haalde, *klit* heeft: “’t Rapier hangt Joncker Jan soo vast aen als een *klitt* / ’k Beny hem ’t yser niet; hem lust te zijn geladen: / Maer waerom gaet een kock niet proncken met sijn spit, / Als d’ een noch d’ ander heeft te vechten of te braden?” (Uitgave *Bilderdijk*, IV. 16 en VI. 258).

kloft. Verzameling, menigte, bende, hoop, troep, vlucht, koppel; men gebruikt het van bijeenscholende menschen, als “en heele kloft deerns;” doch inzonderheid van vogels, als patrijzen of veldhoenders, duiven, enz. die troepsgewijze vliegen en bijeenblijven. Vergelijk over de afleiding mijn *Overijselsch Taaleigen* in *Dr. Te Winkels Taalmagazijn*.

knief. Zakmes, knipmes, idem *Overijselsch* en *Friesch*, *Drentsch knieft*, *Engelsch knife*, mes, zwaard, dolk, *Fransch canif*, pennemes, op *Schouwen knijp* geheeten. *Kiliaan* heeft *knijf* voor *culter* {fnote1} Waarvan de Franschen hun *coûteau* ontleend hebben. {/note}, *gladius*, doch voegt er bij: *vetus* (verouderd). Het dragen van een zakmes is bij de bewoners dezer landen een oud gebruik; men vindt gewag dat reeds de oudste bewoners van Nederland, de Kelten, een klein zakmes bij zich droegen en er, bij hunne maaltijden, het vleesch en brood mede in stukken sneden, zoo ze er met de tanden niet door konden komen, zie *Arend*, *Geschiedenis*

des Vaderlands, I. 7. *Knijf* duidt bij de Middelnederlandsche auteurs een lang puntig mes of ponjaart aan. Zie Huydecoper op *Melis Stoke*, I. 526 en 's mans *Proeve*, II. 374, alsmede Ypey, *Taalk. Aanmerk.* 1807, blz. 169. Vergelijk voorts mijn *Overijselsch Taaleigen* op *niep*, en daarmede weêr Dr. te Winkel, *Nieuw Nederl. Taalmagazijn*, I. 278. Voorbeelden van het gebruik van dit woord, volgen hier: “Maer als de paerdehoef de voeten quetst, de zinnen / Aen 't hollen raecken, brult de zoon, die met een *knijf* / Den vader nederlegt.” (Vondel, uitgave *Westerman*, VI. 11.)

“Hoe hy een tortelduif zag van het takje vliegen, / 't Geen hy in 't oog had, om te snyden met zijn *knyf*.” (Langendyk, *Ged.* 1721, I. 80.)

“...Maar als ze zuidwaart zouden keeren, / En Aeddons vlugge hand, gewapend met de *knijf*, / Der forschen kop van 't wild ginge scheiden van het lijf.” (Hofdijk, *Aeddon*, blz. 22.)

knuppelkoek noemt men eene soort van lange en hardgebakken koek; de naam is ontleend van de overeenkomst met een *knuppel* of *kneppel*.

koem. Plaats, waar 't leêr bereidt wordt, met haar werkloots, runkuipen, kalkputten, enz., anders looierij.

koeze. Boerenwandelstok, id. Overijselsch; een tamelijk lange stok, gewoonlijk van een eiken tronk afgescheurd en van onderen met een krommen dikken knoest of knobbel voorzien. Zoo'n knots heeft de landman in de hand, wanneer hij zich van huis begeeft en over weg of ter markt gaat. *Kiliaan kuys, kuyse*, knots, het Fransche *massue*; vergelijk *Huydecoper, Melis Stoke*, III, 82.

krek. Net, juist volkomen: “'t is krek zien vaâr,” hij gelijkt volkomen zijn vader; Fransch *correct*, Lat. *accuraté*.

kreuze. Het middelschot of de inwendige holte van een appel enz. anders 't *klokhuis*, en te Groningen *kloekholt* genaamd. Over de herkomst van de benaming *klokhuis* zie men *Bilderdijk, Mengelingen en fragmenten*, blz. 50, en vergelijk *Kiliaan: klock-huys, kern-huys*, pomi medium, in quo ceu loculo latent semina. q.d. *campanile*, inter quod sonant semina et nuclei. De zelfde *Kiliaan* heeft nog *kroos*, voor: intestina (ingewand), hetwelk ik voor het zelfde woord met ons *kreuze* houde. Ik zie dat *Hoeufft* van de zelfde gedachten is; immers leest men bij hem, *Bredaasch taaleigen*, blz. 335: “*kroos* noemt men alhier het binnenste van eenen appel of peer, doorgaans *klokhuis* genaamd. Het zal zoo veel zijn als het *ingewand*, zijnde deze eene der beteekenissen van *kroos* bij *Kiliaan*.” Of het woord verwant kan zijn aan het Fransche *creux*, holte, holligheid, waarvan *creuser*, uithollen, hol maken, enz. laat ik in het midden.

kribbenbieter. Eigenlijk een paard, dat de krib aan stukken bijt; voorts overdrachtig een mensch, die met al wat men doet ontevreden is, een Jantje contrarie, dwarsdrijver, tegenstrever.

kroot, ook wel dubbel *bietekroot*. Biet, bietwortel, vergelijk het Fransche *carotte*.

kuve, waschkuve, het zelfde als *kuip* en *waschkuip*, *tobbe* en *waschtobbe*, *balie* en *waschbalie*. *Kuve* wordt ook in Drenthe gehoord. Het woord komt overeen met het Fransche *cuve*, Spaansche *cuba*, Italiaansche *cupa*, Latijnsche *cupa*, Grieksche *κύπελλον*, Hoogduitsche *Kufe*, Engelsche *coop*, en Nederduitsche *kuip*.

lakooi, violier, een welriekende tuinbloem van verschillende kleurschakeering en duurzaamheid, want men heeft *zomervioliëren* of *zaailingen* en *winter- of potvioliëren*, die afgezet of gestikt worden; Hoogduitsch *Levkoje*.

lanter of liever **lanther**, saamgetrokken uit *landheer*, dat is de landeigenaar, die zijn land, enz. in pacht uitgeeft om het te bebouwen voor een zekere geldsom of op de garve. Het is de gewone eerbiedige aanspraak van den boer jegens zijn heer.

liefzeerte. Buikpijn, van een mensch, *balgpiene* van een dier gezegd; zie *tandzeerte*.

loensch. Wantrouwig, ontwijkend, gluipsch, idem Overijselsch, Groningsch *loenssk*, luimig, koppig, Friesch *lunnsk*, op eene geheime wijze, hetwelk de heer Hettema met het IJslandsche

laun: heimelijk, vergelijkt, de *Vrije Fries*, I. 178. Het woord stemt overeen met het Hoogduitsche *launisch*, stuursch, grillig; *loensch* is verwant aan *loenen*, dat in eenige dialekten aangetroffen wordt en de beteekenis heeft van *luimen*: Zwolsch, “het loent hem niet,” het behaagt, vlijt hem niet, staat hem niet aan, komt met zijn *luim* niet overeen. In het Nedersaksisch is *lunen*, zuur zien, en *lunsk* wordt daar gezegd van iemand die er schalkachtig uitziet door zijne oogen *schuins* naar de hoeken te trekken. Vergelijk Weiland op *loensch*. Ook *luimen*, van *luim*, komt met *loenen* overeen, Hoogduitsch *Laune*, luim, humeur en *lonk*, *lonken*, van ter zijde zien, is hieraan almede verwant. – Deze beteekenis van *loensch* wijkt af van die, welke het in onze algemeene taal heeft, n. l. scheel, in een lichten graad.

Naar aanleiding van het door den Hoogleeraar Ypey behandelde woord *geluni* in een der door hem verklaarde Nederduitsche Psalmen uit den Karolingischen tijd voorkomende, (zie *Taalk. Mag.* I. 83,) deelde de heer Halbertsma in den *Overijsselschen Alm. v. Oudh. en Lett.* van 1838 een uittreksel uit zijn onuitgegeven Friesch Lexicon mede, waarbij hij dat woord in verband brengt met het Friesche werkwoord *lüenje*, behagen, hetwelk met het hier besprokene *loenen* overeen stemt; zie verder dien *Almanak*, blz. 286.

meizoentje. Madeliefje of kersouw; ’t is dat lieve bloemetje met zijn geel hartje en wit, soms rood kransje daar om heen, dat vroeg in ’t voorjaar zich in alle nederigheid op de weidelanden en gazons komt vertoonen, en door de kinderen zoo gaarne wordt afgeplukt.

mekoar of **makoar**. Malkander, elkander; saâmgetrokken van *malk*, met uitwerping der *l* en *ander*, ââr.

mèken. Meisje, Overijsselsch *maachien*.

menisten-boterham. Dus noemt men (wanneer er eene zoogenaamde visite wordt gehouden en allerlei eetwaren en versnaperingen in overvloed worden opgezet) een zoodanige, die, klein van omvang, eenvoudig samengesteld is uit een dun sneedje *Fransch brood* met een platte beschuit er op. Zulke boterhammetjes nu dienen niet voor den grooten honger, maar zijn slechts als toegift voor de fijnere mondjes en als eene lekkernij aan te merken. Wanneer het echter bij zoodanige bijeenkomsten, zoo als gewoonlijk, gul en wat vrolijk toegaat, vraagt wel eens eene of andere dartele en schalksche matrone, bij het gereedmaken er van: of men er een *jongetje* of *meisje* op verkiest, daarmede bedoelende of men, wat de beschuit betreft, een *boven-* of *onderkorstje* begeert.

Het woord heeft wellicht zijn oorsprong te danken aan het vroeger vrij algemeen in zwang zijnde gevoelen, dat de Mennonieten, hoe eenvoudig overigens in hunne kleedij, echter veel hielden van goede cier te maken en zich naar den vleesche wel te doen; vergelijk het register op den *Hollandschen Spectator* van van Effen, achter deel 6 op het woord *Mennonieten*. – Een *menisten-boterham* is dus een kleine, maar lekkere, fijne boterham.

Van daar waarschijnlijk ook de benaming van *Menisten-zusje* voor een fijn, stemmig meisje, en wie kent niet het volgende liedje, dat te Zwolle, met eene kleine verandering, dus gezongen wordt, en waarmede men vergelijke het *Navorschers bijblad*, V. 26: “Daar zaten zeven kikkertjes / Al in een boerensloot; / Ze zouden samen kermis houden / En dansten poot aan poot; / Poot aan poot, / Louw is dood, / Leg hem in een kisje, / Zet den boer een pruikjen op, / Dan lijkt hij wel een *Menisje*.”

mik. Een tamelijk groot, langwerpig of rond brood, hetzij met of zonder krenten, van gezift roggemeel of roggebloem. De Overijsselsche boer zegt daarvoor *stoete*, welke echter de Geldersche *mik* verre in smaak en witheid overtreft. In Groningen noemt men *mikken*, roggebroodjes. Conscience in zijn *de Loteling*, Antwerpen, 1851, bl. 27, spreekt van *kramikkenbrood*, waarvoor de Fransche vertaling heeft: *pain de froment*, p.m. 22.

Het woord is ook elders bekend, als: “Nu moet ik zelf, ik Abt, mijn harde *roggenmikken*, / Mijn zuur verlegen bier, o smart! naar binnen slikken.” (Het *Proces van Wilhelmus* door A. Telting, *Keur van Scherts en Luim*, II, 135).

Vergelijk nog het Fransche *miche*, voor een klein wittebrood, anders *wegge* en voorts mijn *Overijselsch Taaleigen*.

minne. Wijfjes-duif. Het mannetje wordt *arend* en ook *hoorn* geheeten; zie deze woorden. Kiliaan heeft *minne*, nutrix (voedster). Vergelijk nog Mr. L. Ph. C. van den Berg, *Proeve van een krit. Woordenb. der Nederl. Mythologie*, op *meerminnen*.

moeltrom, elders *mondtrom* geheeten, van *moel* (muil), met voorgevoegde *s smoel*, en *trom*. Het is een mondharp van ijzer met een stalen veêr in 't midden, die tusschen de tanden wordt vastgehouden en met den duim of vinger aangeslagen. Langendyk maakt van dit Moffrikaansche muziekinstrument gewag in zijn kluchtspel *de Zwetser*. “.... Gelieft myn heer te hooren speulen? / Zo kom maar boven: want daar heb je 't Swolse schip. / Daar speelt 'er ook een met een yzertje aan zijn lip, / Hoe hiet het ook? een *tromp*.” (*Ged.* 1721, II, 316). Men plach dit kunsteloos mondmuziekinstrument vroeger, vooral bij de veldjeugd, in de zoogenaamde landprovincies veel te bespelen. Kiliaan beschrijft het op *trompe*.

moethol. Een afgezonderde en verborgen plaats ergens in 't hooi, stroo of elders, waar men boomvruchten, als appelen, peren, mispels enz. neêrlegt om ze te bewaren en zacht en week te laten worden. Het eerste gedeelte van 't woord, zag ik eerst aan voor het zelfde met *muid* of *muit*, *muite* (door verwisseling van *oe* en *ui*) kooi, vogelkooi, waarvan ik een voorbeeld aanhaalde uit Hondius op *floesteren* (III) en waarbij ik het volgende van A. van der Hoop Jr^s. {fnote1} *Nieuwe Daguerréotypen*, 1853, blz. 21. {/note} nog voeg: “Vinken.”

“Ter helft kwam reeds Septembermaand, / De vinkentijd breekt aan; / De netten zijn op nieuw getaand, / De turfmolm dekt de baan. / Ontsloten wordt de donkre *muid*, / Waar de arme vink in kwijnt,” enz.

Het beteekent echter ook *hol*, *nest*, *gevangenis*, *schuilhoek*, zie *Bilderdijk*, *Verkl. Gesl.*

Kiliaan *muyte*, *cavea*, enz. Het woord zou dan pleonastisch saamgesteld zijn, als *bronwel*, enz. van welke woorden ik in den vorigen jaargang van dit tijdschrift, blz. 236, eene lijst gaf, die zeer voor uitbreiding vatbaar is.

Meer waarschijnlijk komt het mij evenwel thands voor, dat *moethol* het zelfde is als *meukhol*; immers Kiliaan heeft op *muyck*, *muyclick*, “locus ubi poma asservantur: pomarium,” en verder *muyck*, *mollis*, *lenis*, *muyck ooft*, *muycken appel*, *pomum molle*, en *muycken*, *mollire* enz. Te Breda hoort men van een *muek appelen*, voor een zoê appelen, zie *Hoeufft*, blz. 397, die er tevens bij voegt: “*muek* is eigenlijk de plaats, waar de appelen bewaard worden, als het ware om te *mueken* of zacht te worden.” Dit *meuken* komt bij onze ouden nog al voor, als bij den geestigen *Bredero* en anderen, zie Prof. de Vries, “*P. C. Hoofts Warenar*,” Leiden, 1843, blz. 149.

Voor *moethol* hebben de Frieschen het woord *hoerde*, als: *in hoerde*, *in appelhoerde*, een bewaarplaats, een bergplaats voor appels, van *hoerdje*, bewaren, Engelsch *to hoard*, voorraad verzamelen, tot later gebruik ter zijde leggen, vergelijk de *lijst van Friesche woorden*, enz. door den Heer R. Posthumus, in den *Vrije Fries*, 1846, IV, blz. 314 te vinden.

Voor het zelfde woord kent het Groninger taaleigen *hude* en *appelhude* van *huden* of *hoeden*, verbergen, bewaren, enz., zie dit tijdschrift, I, 198.

molferen, anders *scheppen* genoemd, is eene zekere hoeveelheid van het ter maling aangebrachte koren of graan (*zôad*) inhouden, in plaats van maalloon te vorderen. Vergelijk voorts mijn *Overijselsch taaleigen* op *molster* en *molsteren*, en de daar aangehaalde schrijvers, alsmede ten Kate, *Aenl.*, II 291.

moor. Klein koffieketeltje, dat gestadig op en bij het vuur of in de heete assche staat, en dat zelden wordt gezuiverd, althands nooit van buiten, zoodat het er *zwart* en beroekt uitziet en dan ook niet op tafel verschijnt.

nègelholt. Rookvleesch, inzonderheid de rookbillen van een rund, die na in den schoorsteen beroekt te zijn – dat bij voorkeur en om het te beter te conserveeren op *eikenhout* of spaanders geschiedt – aan den zolder worden opgehangen in de zoogenaamde *wieme*; *nègel*

of *nagelholt* laat zich aldus verklaren, door “wat de *nagel* of spijker houdt,” vasthoudt, vat: *ophangvleesch*, in tegenstelling van het pekervleesch, dat in den regel eerder georberd wordt; alzoo *nagelhoud* of *nagelhout*, want een *d* of *t* doet hier niets af, met verwisseling van *al* en *ou* (zie *talter*); vergelijk *balkenbrij*.

Andere verklaringen van dit woord heeft Bilderdijk, *Geslachtlijst op nagelhout* (*a* en *b*), waarmee overeenstemt die in den *Navorscher*, 1855, blz. 138, en waarvan afwijkt die in het *Bijblad* op dat werk, blz. 86.

In Groningen noemt men het rookvleesch *hize*, van *hizen* of *hijzen* (*hijschen*); vergelijk Pan op *halshijze*, en Swaagman, *Annales Acad. Groninganae* 1824 - 25.

nestdodde. Nestekuiken; het vogeltje dat het laatst uitkomt en daardoor iets achterlijk blijft, zoodat het nog een poos het nest moet houden, als de andere reeds beginnen uit te vliegen.

neugen. Iemand verzoeken tot eene partij, maal of bijeenkomst. Het woord is eene samentrekking van *noodigen*, Hoogduitsch *nöthigen*. *Te groeve neugen*, tot de begrafenis en daarmee gepaard gaanden maaltijd verzoeken; die zulks doet heet **groeveneuger**, begrafenisnoodiger; zie aldaar. In Drenthe wordt de noodiger van bruiloftsgasten *broedneuger* genoemd, zie *Drentsche Volksalmanak*, 1839, blz. 187. Van *neugen* komt *neugekopje*, dat is, als men zijn kopje reeds gestolpt of omgekeerd, met andere woorden, bedankt heeft, het op vriendelijk verzoek of aanhouden der gastvrouw nog eens weder opzetten. In Drenthe heet dit “neuge koppjen.” Overeenstemmend hiermede is het volgende, op dat gewest betrekking hebbende: als iemand bedankt voor eten of drinken en zich laat bepraten en nog wat neemt, heet dit een “neugebrokkien” of een “neugekoppjen.” Vergelijk van Schaik, *Drentsch Dorpsleven*, II, 206, en mijn *Overijselsch taaleigen*.

niedsch. Hevig, ruw hard, onbesuisd, krachtig, geweldig, onbehouwen, lomp, vinnig, bij v. “iemand ’en niedschen slag geven,” d.i. een slag, die door nijd en kwaadaardigheid wordt bestierd, en dus alles behalven malsch en verschoonend neêrkomt; Duitsch *neidisch*. Holl. *nijd*.

nikkenakke zegt men in: “een kind op den *nikkenakke* nemen” voor: op den gebogen nek dragen, in dier voege, dat de beentjes langs de schouders over de borst des dragers hangen. Kiliaan heeft *neck*, *nick*, *nack*, Hoogduitsch *Nacken*, nek. *Nikke* voor *nek* wordt te Axel gehoord. *Nikken* is buigen, en ’t zelfde als *knikken*, waarvan het door voorvoeging van een *k* is afgeleid. *Nikkenakke* heet in de kindertaal te Groningen *hals* of *rug*; vergelijk hiermede Dr. de Jager, *Verscheidenheden uit het gebied der Nederl. Taalk.*, blz. 160.

nôabers. Buren, naburen, geburen, idem Overijselsch, Neder-Saksisch, *naber*. Vergelijk Dr. te Winkel in het *Archief voor Nederl. Taalkunde*, II, blz. 307 en den Heer G. Benthem in den *Overijselschen Almanak v. Oudh. Lett.* 1845, blz. 147, waar deze gewaagt van een *nôabermaal*, in de gemeente Markelo in gebruik, van *noodnôabers* enz. Zie ook mijn *Overijselsch Taaleigen*.

nuren. Opzwellen van ’t uier, bij de drachtige koeien, korten tijd vóór dat ze kalven. *Kilianus auctus* (1642) “*huyderen, uyeren*, turgescere uberibus sive mammis. Avoir les tetines grosses, comme quand les vaches sont prestes à veller.” Idem Drentsch en Overijselsch, vergelijk mijn *Overijselsch Taaleigen* in voce. *Uur* voor *uier* wordt te Breda gehoord, zie Hoeufft, blz. 628, alsmede op het platte land in Noord-Holland, alwaar ook *uren* gebruikelijk is, voor “opzwellen van den *uier* bij kalfkoeien,” zie den *Navorscher*, VII, blz. 321. Vergelijk ook op *gier*.

overstuur in 1° *overstuur zijn*, aangedaan zijn, id. Stads-Friesch, te Hindeloopen oersteér; 2° *overstuur gaan*, te loor gaan; beiden in Overijsel gehoord; vergelijk mijn *Overijselsch Taaleigen*.

pardoes. Waarachtig, waarlijk, zoo waar; een vloek, het Spaansche *par Dios*, bij God, zoo als ook de Heer *Halbertsma* het verklaart; vergelijk ook *Bilderdijk*, *over een oud Amsterdamsch Volksdeuntjen*, Leyden, 1824, blz. 11. Ook Overijselsch, en zoo vonden wij het ook in de

Rijmen van den in jeugdigen ouderdom overleden Zwolschen dichter J. C. Pruimers, Amsterdam, 1821, blz. 64: “Op zoo’n duivelse temptautie, / Kan, *perdous!* en borrel staun! (staan).”

Pardoes beteekent ook onverwachts, onvoorziens: “hi viel em zoo pardoes op ’t lief,” zoo plotseling; als zoodanig wordt het door den Heer *Halbertsma* op eene andere plaats afgeleid van het Fransche *perdu*, Italiaansche *perduto*, verloren, terwijl hij er bij voegt: “de Engelschen en hebben *perdu* in den zin van eene wacht in hinderlage op eenen gevaarlijken post. *To lay perdue.*” *Overijsselsche Alm. v. Oudh. en Lett.* voor 1845, blz. 236.

peppel. Idem Overijsselsch. Popel, popelboom, populier, esp, abeel, Lat. *populus*. Het woord komt van *popen*, en vormt het voortdurende werkwoord *popelen* of *poperen*, beven, sidderen, trillen, schudden. Zie *Kiliaan* met van *Hasselts* aanteekening. Hij is dus genoemd wegens het trillen der bladeren, die bijna altoos in beweging zijn, en daarom spottenderwijze wel *vrouwentongen* genoemd worden, welke benaming *Huydecoper*, *Proeve*, III, 49 niet onaardig vindt, waarmede *Bilderdijk*, *Geslachtslijst*, II, 367 niet kan instemmen. De beteekenis van sidderen, enz. zit ook in de Fransche benaming *tremble*, anders *peuplier*.

pielenden zegt men in Overijssel en Gelderland van jonge eendvogels, en doorgaans van de makke of huiseenden, die men met de woorden *piele*, *piele* tot zich roept en vergadert. In ’t Neder-Saksisch noemt men de even uitspruitende vederschachten der vogels *pielen*, waarvan de benaming komt; vergelijk *Hoeufft*, *Bredaasch Taaleigen*, blz. 478. In een liedje van voorheen vind ik pieltjens voor eendjes, als: “De jonge kalveren en lamtjes, / En al ’t gediert, die springen op / En zoeken hares moeders mamtjes, / De *pieltjens* kruipen uit den dop.” (*Nederl. Liedboek*, 1851, II, 107).

Ook *piele* alleen voor *eend* wordt gehoord, en van daar dan de koddige naam van *Pieleman*, dien zeker buitenman voert, en die eigenlijk de beteekenis heeft van *eendehouder* (kooiker).

pierrot, **pierrottig** is wat men anders noemt *pier-* of nog meer *wormstekig*; men bedoelt er, zoo als overbekend is, zoodanige boom- en aardvruchten meê, die van de wormen (*pieren*) wespen enz. geknaagd zijn, dien ten gevolge een rotte steê hebben gekregen en ongaaf zijn geworden. Dit *pierrottig* drukt intusschen niet oneigenaardig den bedorven of geschonden toestand van het gewas uit, ’t zij het wezenlijk reeds ten gevolge van den beet van ’t insect aan ’t rotten is, ’t zij het door den ongenooden gast nog is ingenomen en verder bedorven wordt, zoo als dit laatste, vooral bij de appels meermalen het geval is, en het woord zelf behoeft in geen deele voor zijn synoniem, dat trouwens op een uitgebreider burgerrecht kan roemen, onder te doen.

Men past het ook overdrachtig op menschen en voornamelijk op aankomende jongelingen toe, die er alles behalven frisch en gezond uitzien, verlept, verbleekt, vermagerd, verpierd, *verpieterd* {fnote1} *Hoeufft*, *Bred. T. E.* verklaart dit woord, blz. 641. {/note}, holoogig en met de karnemelkskleur op ’t gezicht.

Pierwurm heet te Axel een mager kind (scheldnaam), vergelijk den Heer van Eck, in *Dr. de Jagers Archief voor Nederl. taalkunde*, II, blz. 178.

plagge. De bovenste gras- of heidekorst, die door den plaggemaaiër met zijn breede, kleine zicht wordt losgeslagen en opgelicht; deze plaggen nu worden, gedroogd zijnde, door de kleine boertjes en heidekeuters als brandstof gebruikt, maar ook naar huis gehaald en tot veestrooiing en alzoo tot mest gebezigd.

plakke wordt in Gelderland veel gebruikt voor een snede brood, enz. Reeds vroeger behandelde ik dit woord.

pleskes. Zeer kleine ronde krentebroodjes, die zich met smaak laten gebruiken en veel aan de kinders als een soort van snoeperij worden gegeven.

ploeteren. Plonsen, dompelen, zoo dat het water om de ooren spat; men zegt het van kinders die in het water morsen en plassen en vooral van de eenden, als ze in sloot of gracht

omtuimelen en onderdompelen tegen verandering van weêr of om zich te zuiveren en te verfrisschen.

Het woord komt overeen met het oud-Hollandsche *pladeren*, *plaaieren* of *pleieren*, van *pladen* gevormd; Dr. de Jager *o. d. werkwoorden*, haalt een voorbeeld aan van *plaeyeren* voor in het water plassen; zie ook mijn *Overijselsch Taaleigen*. *Ploeteren* is in Noord-Holland “wroeten, sloven, zonder behoorlijk overleg hard werken,” zie den *Navorscher*, VII, blz. 161.

poer. Hakblok; denkelijk verwant aan *porren*, in den zin van slaan, kloppen, houwen, hakken; het Amsterdamsche *porren*, kloppen, wekken: “hier gaat men uit porren,” waarvan zie *Bilderdijk op Por*.

poesten. Blazen. *Kiliaan*, idem.

poestentreder. Orgeltrapper; zie op *balg*.

pulken. Trekken, rukken, men hoort het zeggen van kinderen, als ze bij v. in den neus wroeten en peuten: “Lig toch zoo niet te pulken in de neuze.” ’t Woord is door verzetting der *l* één met *plukken*, als *born* en *bron* enz.

rechtevoort. Thands, tegenwoordig. Mellema, *den schat der Duitscher Tale*, 1618, *rechtevoort*, maintenant, à c’est heure.

rèren, zegt men van ’t bulken of loeien der kalveren en koeien; en voorts overdrachtig van menschen die wat hard schreeuwen en doorslaan, Engelsch *to roar*, schreeuwen, brullen, bulken; *Kiliaan*, *reeren*, loeien, razen, schreeuwen.

reute. Honigraat, dat is de wascelletjes, huisjes, vaatjes waarin de honig door de bijen wordt gestort en ingekuipt; het zoogenaamde *drooge werk der bijen*. *Honig in de reute* is de zoodanige, die nog niet uitgeperst is en als eene lekkernij op tafel wordt gebracht. Voor *reute*, Hoogduitsch *Rooss*, heeft Meijer, *Woordenschat*, *rotte*; zie ook *Kiliaan* op *rote*, en mijn *Overijselsch Taaleigen* in voce. Hondius, *Mouffe-Schans*, 1621, blz. 286, spreekt van *bieraten*.

Schoon zegt Milton (*Paradise lost*) van de nijvere en bedrijvige bij, die haar vloeibaar goud in maagdelijk zilver nederlegt: “..... Swarming next appear’d / The female bee, that feeds her bushand drone / Deliciously, and builds her waxen cells / With honey stor’d.” (Zie *Bilderdijk, de Mensch*, blz. 204 (aant.)).

roazen. Razen, zegt men van het water dat begint te koken in den theeketel en een niet onaardig geluid of geneurie veroorzaakt; elders noemt men het *zingen*. Ook gebruikt men het van ’t ijlen of dwaalspreken der in de koorts liggenden.

rookpiepe. Schoorsteen, inzonderheid het boven ’t dak uitstekend gedeelte, ’t zij dan uit metselsteen of uit een houten buis of geleider bestaande.

roos. Elke koortsaandoening, elk ziektegevoel bestempelt de boer met dien naam. Later meer hiervan.

ruilen. Schommelen, (anders *bungelen* of *talteren* {fnote1}) Waarvan in de 3e bijdrage. {/note}); Holl. *ruilen*, keeren, verwisselen, Fransch *rouler*.

ruven. Veldrapen of veldknollen, Duitsch *Rüben*, bij *Kiliaan*, *roef*, *roeve*, *rof* (verouderd) rapum; ze worden doorgaande op het licht omgeploegde stoppeland gezaaid en zijn hoofdzakelijk bestemd tot stalvoeding voor het vee. Men noemt ze ook wel *knollen*, met dit onderscheid echter, dat *ruven* alleen wordt gezegd van het najaarsgezaai, terwijl onder *knollen* ook het voorjaars- en zomergewas wordt verstaan.

Men vindt nogtans onder deze *ruven* (wit of geel van kleur), die zeer smaaklijk zijn, en ook wel te koop worden aangeboden, ofschoon het overigens een luchtige en winderige kost is; vandaar het Moffrikaansche liedje: “Sauerkraut und Rüben / Haben mich vertrieben; / Hätte meine Mutter Fleisch gekocht, / Ich wäre wohl länger geblieben.”

In een koddig Twentsch en Drentsch bruiloftsdicht bij *Scheltema, Geschied- en Letterk. Mengelwerk*, d. 5 stuk 2 leest men blz. 202: “.... it vryen is soo seute / As gebraden lammer veute; / Ja, i meugt mi wol geleuven / Seut as schapen vlysch mit *reuven*.”

De uit het zaad geperste of geslagen olie gebruikt men in de lamp en in spijzen en wordt *ruvenöllie* (raapolie) genaamd.

schappe. Plank om iets op te zetten, bij v. in een kast, boekenhanger, enz. id. Overijselsch; elders bij uitbreiding voor de kast zelve. Het woord komt al in den *Heliand* voor, zie o.a. de fragmenten door wijlen den Belgischen Taalkenner *Vandenhove* (Delecourt) meêgedeeld in 't *Taelverbond*, 1853. Van daar *schapraai*, kast met schappen, in 't bijzonder etens-, brood-, spijskast, als *Hondius*, *Moufe-schans*, blz. 197: "Uwe boogaerts en u hoven, / Uwe *spende* en u *schapprae* / Staen van onder en van boven / Open onder mijn genae."

Vergelijk o.a. *Hoeffft*, *Bredaasch Taal-eigen*, blz. 511.

scheper. Herder, schaapherder, schaaphoeder of alleen *hoeder*, als: "De *Hoeder* drijft de trage kudde/ Naar weide en heideveld en broek." (*Hofdijk*, Kennemerland I. 13).

Ook Overijselsch en Drentsch, Duits *Schäfer*. *Kiliaan*, *schaeper*, *Mellema*, *scheper*.

Vergelijk *Hoeffft*, *Bredaasch Taal-eigen*, blz. 517. Het ware te wenschen dat zoodanige woorden in onze algemeene taal weder werden opgenomen, zoo als ze er vroeger als echte landskinderen toe behoorden. De poëzy althands zou er bij winnen en een geschikten plaatsvervanger bekomen voor het ellenlange en ondichterlijke *schaapherder*, dat zich zoo slecht in de maat en kadans vlijt; en zulks nog te meer omdat de woorden *herder* en *hoeder*, waar men gewoonlijk zijn toevlucht toe moet nemen, dikwerf te onbepaald uitdrukken wat men er onder verstaat, daar men er de beteekenis van uit hetgeen vooraf gaat of volgt of wel uit zijn eigen verbeelding moet opmaken of gissen.

schiew Vogelverschrikker, tuinspook, schrikbeeld in hoven, enz. waar men de vogels mede bang maakt, molik. *Schiew* of *schuuw* (*schuw*), Duitsch *Scheuche*, *Kiliaan Schouw*, terriculum, hetwelk het Dict. tetraglotton 1714 overzet door: "*chose qui épouvante, épouventail*. Een vervaerlijk ding, dat vervaerdheid aenjaegt, een sjamme;" waarvoor onze Staten-bijbel *schouwsel* (Duitsch *Scheusal*) heeft, *Baruch*, VI, vs. 69.

Het woord behoort tot *schuwen* (*schouwen*), uit vrees vermijden, enz. Duitsch *scheuchen*. Het Fransch heeft voor ons woord *épouvantail* van *épouvanter*, schrik aanjagen, vervaard maken. *Schiew* past men ook toe op menschen, die wonder vreemd toegetakeld en opgeschikt zijn: "i ziet er net uut als een schiew;" zoo zegt men ook *schiewleelijk* voor afschuwelijk leelijk, zoo leelijk en mismaakt als een *schiew* of spook, elders *schreeuweleelijk*. Bij Dr. *van Vloten*, *Het Nederlandsche kluchtspel*, vind ik het woord *scu* gespeld, als blz. 18: "..... siet mi descn *scu*" en blz. 23: "besiet mi wel, dunc ic u een *scu*?" vergelijk de plaats en in heur verband.

schinke. Ham, ook Overijselsch en Drentsch, oudtijds en ook thands nog in Vlaanderen *hespe*. Dict. tetraglotton "*perna, hespe, hamme.*" Vergel. *Kiliaan*. Hollandsch *schonk*, *schenk*, *schink*, *schinkel*, *schenkel*, Duitsch *Schinken*, "ham, dij, bil."

schoer. Bui, regen- of donderbui, Engelsch *shower*, hagelbui, regenvlaag, Duitsch *Schauer*, id. Melis Stoke heeft (III, 6): "En quam *een donre scuere* so groot / Dat water van den hemele vloot / Of ment met backen hadde ghegoten."

scholte (schout). Boerenburgemeester, burgemeester in een buitengemeente; ook een groote boer, heerboer, als in Overijsel; zoo heet *de hoofdige boer* in *Starings* aardige vertelling onder dien naam {fnote1} Waarover men des verkiezende zie *Starings leven* door *Lulofs*, 1843, blz. 27, 155 en 214. {/note} "Scholte Stuggink."

Schotse-drie. Zeker boerendans; het woord is ook op het platte land in Noord-Holland in gebruik, zie den *Navorscher*, VII, blz. 289.

schöttelen noemt men collectief de potten en pannen, tellers en teilen, waarin het eten of de middagspijze wordt gereed gemaakt en opgedaan. Van daar het saamgestelde *schöttelwater*, voor "vaatwater," dat is het warme water, waarin de geheele etenstoestel, ná gemaakt gebruik, wordt afgewasschen en gezuiverd.

schramen, schraamkes, Overijselsch *kuechies*, (*ue* als in 't Fr. *heure*) Holl. *kajen*.

uitgebraden en uitgeperste dobbelsteentjes vet of reuzel. Het woord staat in verband tot

schrempen, branden, zengen, schroeien, bij *Huygens I*, blz. 275: “.....maer jonge Li'en zijn kloeck; / Sy kijken sonder bril in 's Werelds groote boeck, / En lesen 't lustigh door; en vinden sy daer bladen / Met inckt van swaerigheid en kommer overladen, / Sy gaen niet door de sloot, sy springens' over heen / En maecken witt van swart, en smelten Jae tot Neen: / Tot dats' eens in de keers haer wieken voelen *schrempen*.”

Schrimpen is Groningsch voor *vet smelten*. *Schrempen* of *schrimpen* is met voorgevoegde *sch* van *rimpen*, *rimpelen*, frequentativum, dat met *k* voorop *krimpen*, *inkrimpen*, samentrekken, optrekken vormt en waarvan ook *schrompen*, frequent. *schrompelen*, *verschrompelen*, verrimpelen, verdorren, als *Bilderdijk*, *Winterbloemen*, II 102: “.....'k Laat aan u de zegepalmen over, / En schuil met hangend hoofd in 't lang *verschrompeld* lover.”

sik of **sikke**. Geit, hoogduitsch *Ziege*, alsmede *Zicke*, dat echter meer een gewestelijk woord is, ofschoon Voss het in zijne vertaling van *Theokritus*, Tübingen, 1808, blz. 3 verkleinenderwijze gebruikt, als: “Lieblich ertönt das Geräusch, das die Pinie drüben, o Geisshirt, / Dort an dem Felsengequell uns herabschwirrt. Lieblich ertönt auch / Deine Syring’; es gebührt nächst Pan dir der andere Kampfpreis. / Wenn er den Bock sich gewann, den gehörneten; nimmst du die Ziege. / Wenn zum Lohn er die Ziege sich eignete; folget das Zicklein / Dir; und das Fleisch ist schön dem Zickelchen, bis du es melkest {fnote1}Wie bewondert deze heerlijke constructie niet? Die het evenwel mocht doen, raadplege vooraf met hetgeen *Bilderdijk*, *Najaarsbladen*, II, 118 - 121, over eene ode, nota bene nog wel aan de *welluidendheid*, van dezen dichter zegt, waar men almede vindt aangetoond, dat ook het rijm den “beroemden Voss” waarlijk niet voor de voeten lag. {/note}.”

Sik voor *geit* vind ik ook in een liedje, medegedeeld in het *Nederl. Liedboek*, 1850, blz. 53, getiteld, “zoete vrijazie.”

“Kees zei tot Jaap, / En hij wou uit vrijen gaan, / Naar mooie Neel, / Die stond hem bijster aan; / De bloed ging heen, / Om 't meisje te bepraten; / Maar wat hij deed, / Het mogt nogtans niet baten. / Loop, zei zij, gek, / Ga vrij weer henen treên; / Krijgt eerst een baard, / Gij loopt een blaauwe scheen. / Een vrijer zoo als jij, / En zonder baard, / Die is bij mij / Niet eenen oortje waard; / Al vrij je jou / Leven, alle jou dagen, / Gij zult mij toch / Nimmermeer behagen. / Jou mellekmuil, / Wel wat een zot bedrijf; / Krijg eerst een baard, / En zie dan naar een wijf. / Wel Neeltje lief, / Houdt je zo van een baard, / En is die dan / Toch zo veel bij u waard? / Wel onze *sik* / Die heeft een langen schoonen, / Gij kunt aan hem, / Wel uwe liefde toonen,” enz.

Kiliaan heeft voor geit of *sik*, *ceghe* en *seghe* en Meijer (*Woordenschat*) *zeeghe*. Vergelijk Hoeufft, *Bred. T. E.* op *zegemanneken* en vooral Clignett, *Bydragen*, enz. 1819, blz. 167.

Het woord komt voor in een soort van kinderraadseltje, dat wel iets heeft van het zoogenaamde kramer- of kremerlatijn en 't welk, *schielijk uitgesproken*, dat kleine volkje met open oor en mond doet toeluisteren en waarop geheel hun verstandje wel eens stilstaat; het is: “Aalataal, / Papatdeman, / Ramatooi, (hooi). / Sikatmeê.”

De naam van *sik* komt van den langen baard of sik der geit, waarom Vondel in zijne *Warande der Dieren*, ook zegt de *lang-ghebaarde geyte*.

Kinker, of, wil men *Bilderdijk* {fnote1} Zie den *Navorscher*, 1855, blz. 137. Mr. M. C. van Hall, spreekt in zijne “Bijdragen tot het leven van Kinker.” Amst. 1850, blz. 35, van deze parodie, als door Kinker vervaardigd. {/note}, heeft in der tijd het woord *sik* voor baard, nog meer aanschouwelijk gemaakt door het te koppelen aan een ander; zie zijne geestige parodie van Feiths *Alrik en Aspasia*, waarin op blz. 10 het volgende te lezen staat: “Zijn ... zonk loodregt met het hoofd / Zijn blos is heen gevlogen. / Hij draagt een ruige baard als ik; / (Een rechten vuilen Smousensik), / En gaat naar 't graf gebogen. / Net zo als ik.”

Waarvoor Feith zelf heeft: “De zon zonk loodregt op zijn hoofd, / Zijn blos is heengevlogen, / Hij draagt een ruigen baard als ik, / En gaat naar 't graf gebogen.” (*Romances*, Haarlem, 1787).

Vergelijk nog mijn opstelletje “Taalverrijking” in den vorigen jaargang van dit tijdschrift, blz. 36 volg.

slee hoort men vaak bezigen, wanneer de tanden door het eten van scherpe en harde, zure, wrange dingen, vooral van onrijpe boomvruchten, eene verregaande gevoeligheid en onaangename stomp- of botheid hebben gekregen, zoo dat het moeilijk valt en eene zekere weeheid veroorzaakt daarmee te bijten; vergelijk op **belzen**, waar ik het verkeerdelijk van *slijten* afgeleid heb. *Slee* is eene andere uitspraak van *sleeuw*, als *snee* van *sneeuw* enz., zie ook Huydecoper op *Melis Stoke*, II, 220.

Nog gebruikt men het woord van messen, scharen en andere snijdende voorwerpen, die stomp en bot zijn, hunne snede verloren hebben.

Kiliaan heeft *slee* en *sleeuw*, en als synoniem er voor “*egghighe* en *boomighe* tanden.” Zie aldaar.

De Heer Hettema vergelijkt het Friesche *sleeuw*, beteekenende dom, onhandig, onoplettend, traag, stomp, met het IJslandsche *slefla*, phlegma, humor stagnans, *Vrije-Fries*, I, 183; vergelijk ook het Engelsche *slow*, langzaam, lui, alsmede Bilderdijk op *Sleepruim*.

sliet. Ook Overijselsch, Drentsch *sleef*. De groote of houten pollepel, waar men de spijzen meê uit den etens- of kookpot in de schotels of teilen schept. Kiliaan heeft *sleef*, zie *pot-lepel*; Engelsch “to laugh in one’s *sleeve*,” in zijn vuist lachen. Vergel. *Bild.* op *sleuf*, die aldaar zegt: “*Sleyf* is in het IJslandsch een *lepel*.”

sloerig. Lusteloos, traag; het woord komt in het gebruik genoegzaam overeen met *hangerig*, zoo als wij vroeger reeds hebben opgemerkt, en waarheen wij thands verwijzen. *Sloerig* is eigenlijk *sleperig*, van het werkwoord *sloeren*, Engelsch *to slur*, slepen en ook bemorsen, waarvan *sloer* of *sleur*, *sloerie*, slons, slamier, slet, slordig, morsig, haveloos, traag vrouwmensch, verwant aan het Hoogduitsche *schluderig*, slordig, nalatig, en aan ons *slodderen*, waarvan *slodderig*.

slok (de *o* uitgesproken als in *kok*, *dok*, enz.). Slap, krachteloos, veêrkrachteloos, zonder veêrkracht, als: “slok op de beenen” enz. Kiliaan *slack*, latus, Engelsch *slack*, slap, niet gespannen. Het Bredasche *slak*, heeft de zelfde beteekenis, zie Hoeyff in voce. Vergelijk voorts *sluik* in *sluik haar*, nederhangend haar, het tegenovergestelde van *krulhaar*.

spiet. Ieder die eenigen tijd op het land heeft verkeerd, zal er in het najaar, wanneer het vlas is ingezameld, eene bijzondere en tevens vermoeiende bedrijvigheid onder het jongere vrouwvolk hebben opgemerkt. – Eer toch het *lijnwaad* tot hemden, lakens enz. kan versneden worden, moet het, als bekend is, verschillende bewerkingen ondergaan. Het vlas toch wordt eerst geplukt, *geropt* (van de zaadknoppen ontdaan), *geroot* (te rotten gelegd), gedroogd, gebraakt, gehegeld, om vervolgens gesponnen, geweven, geloogd, gebleekt en opgemaakt te worden en aldus zijne eindbestemming te gemoet te gaan.

De afval onder het braken, wordt doorgaans, als van geene waarde, op de vaalte geworpen; doch de grovere vezeldraden, die bij het *hekelen* afvallen, worden verzameld en bewaard, om gesponnen en tot het maken van zakken als anderzins gebezigd te worden. Dezen laatst genoemden afval nu, noemt men in Gelderland en Overijssel *spiet*, (ook wel *starthakke*), en de wissen of vlechten er van *spietkötten* of *ködden*.

Wellicht is het woord verwant aan het Hollandsche *spalten*, Engelsch *to spelt*, Hoogduitsch *spalten*, scheiden, scheuren, van een rijten.

Vergelijk voorts den Heer Posthumus, *Opheldering van Friesche woorden* enz. in den *Vrijen Fries*, 1846, IV. 98 en volg. op *hikkelje*.

spinde. Brood- of etenskast, id. Overijselsch, bij Kiliaan *spende*, *spinde* en *spijnde*, hetwelk overeenkomt met het Drentsche *spiende*; het woord is van *spenden*, *spinden*, geven, deelen, uitdeelen, Lat. *expendere*, Eng. *to spend*, Duitsch *spenden*; thands *spendeeren* met een bastertuitgang, Duitsch *spendiren* en waarvan ook *spint*, als deel, toedeel, maat. *Spinde* is dus

een kast, waarin men bergt 't geen uitgedeeld, verbruikt, genuttigd wordt. Zoo heeft *Kiliaan* nog *spind-brood*, *deyl-brood*, panis gradilis, enz.

Bij Bilderdijk komt *spinde* nog voor {fnote1}Vergelijk ook op *schappe*.{/note}, *de Dieren*, blz. 45: "Vermelde ik 't huisdier, dat, van 't warme bont omringd, / Zich aan de haardsteê vlijt, langs dak en boomtak springt, / En 't knagend ondieer weert uit voorraadschuur en *spinden*."

sprekke, als: "sprekt es 'en sprekke," zeg eens iets meê, spreek eens een woord meê, zeg, praat ook eens wat; Friesch "nin sprek sprekke," geen woord spreken; *Vrije Fries*, I, 88 op *bol*; *nin* is *ne-in*, niet een, geen, als *nooit*, *ne-ooit* enz.

steltenberg, is geen gewone hooi- of zaadberg (korenberg) maar een "wier roeden op de hoogte van ruim 2 Nederlandsche el door balken verbonden zijn, waar slieten of onbewerkte houten dwars over heen gelegd worden, die het koren of het hooi dragen, terwijl de benedenste openblijvende ruimte als een schuurtje of zoogenaamde schoppe wordt gebruikt." {fnote1}*Statistiek van Gelderland*, blz. 416.{/note}

steren. Star of ster, meervoud *sterens*, starren; "'n steren in 't ies vallen," zoo geweldig op 't ijs neêrvallen, dat er als een ster met uitschietende stralen in te voorschijn komt; 'n *steren met 'n start*, staartster, komeet.

stork. Ooievaar, Duitsch *Storch*, Overijsselsch (*h*) *eileuver*, waar de kinders dit rijmpje zingen: "Eileuver / Klokkenkleuver / Duitendief! / Hy 'ef sien vaâr of moêr niet lief."

strank zegt men van een *knaap*, die op allerlei baldadigheid en ondeugd is bedacht en afgericht en daarin uitgeleerd; die alles durft wagen en ondernemen en des noods een roof voor de hel zou' weghalen: een schavuit, kwâjongen, deugniet, strop, gaauwdief, ondeugd, bengel, kwaje rekel. Dit is de beteekenis van *strank*, in Gelderland gangbaar. In Overijssel wordt het woord op *volwassen menschen* toegepast, en wel in eene beteekenis, welke afwijkt van die, hierboven gegeven. Geestig is de beschrijving van dat woord in den *Overijsselschen Alm. v. Oudh. enLett*, 1838, blz. 251 en 252, uit de welversneden pen gevloeid van den Heer T. W. van Marle; zij luidt als volgt: "er is eene soort van menschen die zich weinig bekommeren over hetgeen den evenmensch tot gerijf of genoegten kan verstrekken, en altijd bevreesd zijn dat zij iets meer voor een ander zullen doen dan waarmede zij volstaan kunnen, of dat zij iets minder zullen ontvangen dan hun uiterste regt. Zelfs hun uitwendig voorkomen, die snijdende stem met uitgerekte lettergrepen, dat grijnzend en terugstootend gelaat, geven al spoedig een vermoeden van hunnen stroeven en onhandelbaren aard. Hebt gij u verbonden om aan zoo iemand iets te betalen in zilvergeld, zoo zult gij hem veel veiliger pietjes en dertiendehalven {fnote1}Dit werd geschreven, vóór dat die geldstukken buiten koers waren gesteld.{/note}zenden dan goudstukken of bankpapier. Wacht hij u op een bepaald uur, en zijt gij er niet eer de klok koud is, dan gaat hij uit, al zat hij op sloffen. Biedt gij hem de dubbele waarde voor iets waar gij zeer op gesteld zijt en dat hij opperbest missen kan, 't is niet te koop. Moet hij als bouwman pachteijeren brengen, dan verruilt hij eerst zijne groote eijeren tegen kleine. Wanneer zijn nabuur hem een nader en gemakkelijker voetpad opmaakt, zal hij de afsluiting van het oude voetpad vernielen. Als winkelier vertoont hij de waar die gevraagd wordt, zonder de koopers in te lichten over latere uitvindingen waar zij beter mede gediend waren. Mogt hij linksch en verdraaid een zoopje bieden aan 's lands schatters, aan zijn werkvolk schenkt hij het zeker niet. Wanneer zijne dienstmeid hem verzoekt om iets te gaan zien dat hare aandacht trekt, moet zij hem eerst bedienen terwijl de gelegenheid voorbij gaat. In eene vergadering stemt hij doorgaans tegen 't algemeene verlangen, of draagt hij iets onhebbelijks voor. Verzoekt hem iemand om eenig onderrigt, dan mag deze blijde zijn met een kort ontwijkend antwoord in stede van eene weigerende bestraffing. Hij is niet brandgierig, niet oneerlijk, niet gevaarlijk; maar wacht niets bevalligs, niets voorkomends in hem. Zoo iemand noemt men op zich Overijsselsch eenen *strank*."

Vergelijk voorts nog ons Hollandsche *streng*, Hoogduitsche *strenge*, scherp, barsch, norsch, stuursch enz.

De Heer Hettema vergelijkt in *den Vrijen Fries*, I. 184 {fnote1} “Gedachten bij het lezen van het Idioticon Frisicum.”{/note}, het Friesche *strik*, deugniet, met het IJslandsche *strackr*, dat de zelfde beteekenis heeft; desgelijks kan men die woorden met *strank* vergelijken en ze als verwant aanmerken.

talter. Schommel, Groningsch *reike*; van *talter* komt het werkwoord

talteren. Schommelen, anders *bungelen* of *ruilen*, waarvan in de 2e bijdrage; het woord is door verwisseling van *al* en *ou* één met *touteren*, dat in onze taal eenigszins is verouderd.

Te Oldebroek zingt men bij het *talteren* ’t volgende liedje, meêgedeeld door den Heer G. Haasloop Werner in den *Gelderschen Volks - Almanak*, 1854, blz. 125: “Taltere, taltere, Jennegien. / Dood, dood mennegien, / Al in het graf, al uut het graf / Mèrgen is het zundag. / Te paoschen, te paoschen, / Te Pinkstern. Op het hooge huus / Daor zit zoo’n groote vlaêremuus. / Hoe zal die vlaêrmuus hieten? / Poppelooze Margrieten. / Achter in mien vaoders stal / Daor steet en pötje met waoter. / Wat zeu’j mit dat water doen? / Hempies uutwasschen. / Wat zeu’j mit die hempies doen? / Kindjes aantrekken. / Wat zeu’j mit die kindjes doen? / Wiegen! wiegen! schopt ze dat ze vliegen!!”

tamper. Zuurachtig, rinsch, zerp. Men zegt het van boomvruchten en andere eetwaren, die een smaak hebben, naar het zure trekkende.

tandzeerte. Tandpijn; daar en tegen *koezepine*, kiespijn; *zeer*, *zeer-e*, *zeerte*, met ingevoegde *t*.

te hoope. Te samen: “goên dag te hoope,” goeden dag te samen. *Vondel* (editie van *Lennepe*) I. blz. 373: “En danssen zien *te hoop* vijf Heeren en twee Vrouwen.” en blz. 759: “Van wijd en zijd *te hoop* vergadert op een sté.”

teller. Etenbord, *taljoor*, *teljoor*; Fransch *tailloir*, Duitsch *teller*.

todden. Slepen, sjouwen, dragen; *wegtodden*, wegslepen, te zoek maken: verder duidt men door *todden* lompen aan, lorren, oude versleten lappen, vodden. *Toddekes* beteekent ook elders lompen of vodden, zie *Alm. v. Holl. Blijgeestigen*, 1857, blz. 102. Het Engelsch kent *toad*, voor pad of padde.

trippen. Werkmuilen, halve klompen, bestaande uit een houten zool, met eenigszins verheven hak of hiel en een zwart lederen toonstuk met kleine spijkertjes daaraan bevestigd. Dit woord wordt ook in Overijsel gehoord; om Zwolle noemt men ze ook nog, meen ik, onder de boerinnen, *hòlsies* en bij Rotgans vind ik er *hoolblok* voor, ter plaatse waar de dichter ons een stoet boerenmeisjes beschrijft, die kermis gaan houden, als: “Apollo had zich moede in Thetis arm gekust / En sloop ten zeebedde uit, en stoorde myne rust, / Wanneer ik langs den weg, beplant met groene boomen, / Een veldgerucht vernam, en zag in ’t naderkomen / De landjeugd hand aan hand spansseeren, opgetooid / Met witte huiven, net gestreken en geplooid. / De haarnaald stak in ’t hoofd, de keten van koralen / Blonk om den rossen hals, om met meer zwier te pralen. / De zilvre sleutelreeks, en beugeltas, daar by / Gehangen, klonk in ’t gaan, en wapperde aan haar zy. / Het blauwe keurslijf droeg ’t lievrei van haare kaaken, / Beneden gloeide een rok, gesneên uit rood scharlaken, / Die mooglyk in een jaar geen zon- of maanlicht zag, / Maar, tot dit feest gespaard, zoo lang vergeeten lag / In Grietje Goris kist. de *hoolblok* was versmeeten, / En halfgesleeten klomp, voor muiltjes, net gemeeten. / De witte handschoen dekt den purpren arm, half gaar / Gebraden door de zon, geschilderd jaar op jaar. / Zoo zag ik langs den weg de boeremeisjes treden.” (*Boerekermis*, editie 1776, blz. 6 en 7.)

Kiliaan heeft *trip* en *holblock*, alsmede *plattijn*, en zet een en ander over door *calo*, hetwelk het *Nov. Dict. tetraglotton*, 1714, weêrgeeft door: “*holblocke*, plattijn, houten schoen.” Zie voorts van Hasselts *aant.* op *hol-block*, waar hij zegt: “Hollandi nunc dicunt *holdsblok* ab

hold, houd; nobis est *klomp*.” In eene *aant.* op *keye*, worden voorts eenige versregels door hem aangehaald, waarin voorkomt: “En dansen om ’t graf met *trippen* ende klompen.”

Trip heeft in Drenthe de beteekenis van: “houten klomp,” en van: “voetplankje der veenarbeiders,” volgens den Heer Pan in Dr. de Jagers *Archief*, I. 354 en komt van *trippen*, *trappen*. *Platine* wordt door den Heer van Eck vermeld, als tot het taaleigen der boeren van het kanton Axel (Zeeland) behoorende, zie het zelfde werk, II. 180 en Hoeufft, *Bred. T. E.* heeft *platijnen*, zie aldaar en *Bilderdijk Geslachtlijst op holsblok*.

Trip (ook *trijp*) komt bij de Ouden ook voor als scheldwoord, bij van Effen, (*Holl. Spectator*, *Vertoog* 86) vind ik *manke trip*, bij Cats (editie Witsen Geysbeek, I. 8) *loose trip* enz. enz. Vergelijk voorts Prof. de Vries, P. C. Hoofts *Warenar*, blz. 107.

tukker, elders meen ik *robijn* geheeten. De *tukker* roept onder het vliegen *tuk, tuk*, waarvan de benaming van *tukker*, aan dit vogeltje gegeven wordende.

uiver, anders **heileuver**, ook **stork** – hetwelk zie – ooievaar, of zoo als de ouden schreven *odevaer* of *odevare*, als in den *Esopet*, zie Clignett, *Bydragen* enz. blz. 191, en in den *Reinaert*, vs. 2316 en 2328 waar de variant *ouden - vader* heeft. Andere benamingen zijn *eber*, *eiber* enz.; zie *Bilderdijk, de Mensch*, blz. 201, *Aant.* op Hooft, blz. 156 en *Geslachtl.*, ten Kate; II. 464, Schrant, *Uitgelez. Dichtst.* van J. de Harduyn, blz. 118 en anderen, maar vooral Halbertsma, *Woordenboekje v. h. Overijselsch*, en te Winkel in het *Archief*, III. 154. Vondel noemt den ooievaar “klepelaar,” van zijn *kleppen*, en te Leerdam zingen de kinders als ze hem zien: “Ooje vajer, / Lange lajer, / Lippebeen, / Steek den klepel door den schoorsteen!”

en te Zwolle: “Heileuver, lange poot! / ’Ef (*heeft*) sien vader en moeder dood!”

Vergelijk op **stork**.

Lief is het Drentsche liedekje van den eerwaarden C. van Schaick, getiteld “’t Heilleuvertje,” te vinden in van Zeggelens verzamelde “Keur van scherts en luim,” 1854, II. 145, hetwelk ik hier, zoo het mij vergund ware, gaarne zoude inlasschen.

uiversnest. Ooievaarsnest.

ulk. Bunsing; bij *Kiliaan ulck, ullick, ullinck*; id. Overijselsch en Drentsch; de bunsing of bonsing is een soort van wezel, maar grooter, en bruin van kleur, die vooral onder het pluimgedierte groote verdelging en slachting aanricht, als bij v. onder de kippen, door ze den kop af te bijten en ’t bloed af te zuigen. Om die reden wordt op zijn vangst veel prijs gesteld, alsmede om zijn dik en heerlijk zacht bont of hermelijn. Wanneer het dier gevangen zit of op ’t punt is van gevangen te worden, verspreidt het van angst een geweldigen en ondragelijken stank; van daar het Holl. spreekwoord: “stinken als een bunsing,” waarvoor de Gelderschman zegt: “stinken als een pravaat” (*privé*).

uutvensteren. Doorhalen, de les opzeggen, bestraffen, den mantel uitvegen, of gelijk men te Zwolle zegt “door de mostert halen.” Vergelijk Halbertsma, *Woordenb. v. h. Overijselsch*.

vaak. Slaap en **vakerig**, slaperig. Gepersonifieerd als een soort van Morpheus, komt *vaak* – *Klaas Vaak* – voor bij Langendyk, als: “*Klaas Vaak*, Mama, sluit reets myne oogen.” (*Ged.* 1721, 429.) en bij van Zeggelen: “*Kleine kleuter, moedersgekje, / Danst Klaas Vaak* niet om je heen? / *Moet klein Jantje naar zijn bedje? / Is hij moegedribbeld? – Neen!*” (*Hoofd en hart*, 1855, blz. 37.) als ook in het rijmpje, waarmeê men de kleinen in slaap zingt: “*Klaas Vakeling, / Die komt den schoorsteen in, / En komt in ...*{fnote1}Hier noemt men den naam van het kind.{/note} oogjes in.”

Van *vaak* hadden wij een werkwoord *vaken*, slapen, waarvan het frequentativum *vakeren* (*vaeckeren*) voor *slapen, sluimeren*, bij *Kiliaan* staat aangeteekend. *Bilderdijk* vormde daarvan *ontvakeren*, voor wakker worden, zie Dr. de Jager, *Proeve over den invloed* enz. blz. 44.

varken en **stofvarken**. Stoffer, kleine korte kamerbezem, kleine handbezem, te Breda – zie Hoeufft, blz. 630 – *veger* geheeten, waarmede men al bukkende den vloer enz. opveegt; dus

genoemd, hetzij om “de gelijkende gedaante” of wel, omdat het met lange varkensharen, borstels is bezet of bestoken, gelijk men voor een *schuier* ook *borstel* zegt, almede, even als een *stoffer* of *varken*, van borstels vervaardigd. Ook te Noordwijk aan Zee gebruikt men ’t woord *varken* voor *stoffer*, *Overijsselschen Alm. voor Oudh. en Lett.* 1846, blz. 77 en vergelijk voorts het door mij aangeteekende op blz. 239 van den derden jaargang van dit tijdschrift.

vedde, haarvedde. Haarlok, haarvlecht.

vetje (van *vet*). Winstje, voordeeltje, buitenkansje, onverwacht en ongehoopt bijvalletje of gelukje: *ergens een vetje afhalen; binnenvetje*, eigenlijk een slachtbeest, dat, schoon uitwendig zich niet *vet* latende aanvoelen, echter aan binnensmeer meêvalt; overdrachtig iemand, die meer weet en is dan hij uiterlijk toont, die de knepen achter de mouw heeft, van een meisje of vrouw gezegd, ofschoon in geen slechten zin op te vatten.

vrommes. Vrouwspersoon, eene verbastering van *vrouwmensch*, welke uitdrukking overeenkomt met het Angelsaksische *wif-man*, wijfmensch, Engelsch *woman*.

waks, bijw. en bijv. n. w., waakzaam, van honden gezegd, in de volgende schalksche versregelen: “Coo, gek van jaloezie, had eindlijk wat hij zocht: / Een *waakschen* hond! Het beest valt aan, in ’t honderd, / Op wie er ’s nachts genaakt, Mevrouws vriend uitgezonderd – / Die Sultan aan Mijnheer verkocht.” (*Keur van scherts en luim*, II. 86.)

wezeboom. Boom, waarmede een voer hooi op den wagen bevestigd wordt, in eenige gedeelten van Zeeland *pongelboom* geheeten. Zie over de afleiding van dit woord den *Navorscher*, IX, 241.

wieze-moer, ook *vroêmoer*, vroedvrouw, *obstetrix*; gewoonlijk eene bedaagde en bezadigde vrouw, die, geholpen door een lange ondervinding de verloskunde uitoefent. Fransch *sage femme*.

wiske. Wischje, handvol, kleinigheid; van daar *wissewassie*, *wisje-wasje*, Engelsch *wishy-washy*, als bij *Huigens*, wien het aanleiding gaf tot eene woordspeling in het volgende aardige sneldicht: “Wat redenen ick sprack, ik hoorde niet uyt Jasje / Als tut, tut, *wisje wasje*: / In ’t ende wierd’ ick gramm, en stiet hem in een plasje; / Doe seide ick op mijn’ beurt, gaet henen , *wiss je wass je*.”

wisse. Zeker, gewis, “wisse wel”, wis en zeker.

wrange. Het hol of de gaten van konijnen, vossen en andere diersoorten, die hunne rust- of verblijfplaats onder den grond hebben, en zich derwaarts langs uitgeholde wegen en pijpen begeven. Van *wringen*, zich ergens doorschuiven, oudtijds verwoegd – als *ik drink, ik drank*, nu *dronk – ik wring, ik wrang*, nu *wrong*, b.v. *Walewein*, vs. 5516: “Ontfarmelike *wranc* soe hare hande / Ende dreef *arde* groot mesbaer.”

wule. Mol. In Drenthe is de benaming van dit dier *wrute*; gelijk dit woord van *wroeten* is, zoo komt desgelijks *wule* van *woelen, omwoelen*.

zôad. Graan, koren. *Zôad* of *zaad* is van *zaaien*.

zomp. Varkenstrog, spoelingsbak, als bij *Hondius, Moufe-schans*, blz. 280: “Off uyt haere *spoelijng-back* / Vult de Verckens haeren sack.”

zunde. Zonde; voorts jammer, spijt, bij v. “’t is zunde van de deerne”; ook hoort men wel eens meer volledig “’t is zunde en jammer;” dit *zunde* maakt voorts *zundig*, dat als een bevestigend of bekrachtigend stopwoord wordt gebezigd, als in de spreekwijze: “’t is zoo zundig woar,” voor ’t is wis en zeker, ongetwijfeld waar; en dit is weder eene brevilokwentie of kortsprake voor: ’t is zoo zeker waar, als ik een zondig mensch ben.

zwil, zegt men inzonderheid van de verharding der huid van de handen, die door veel werken opzwellt en aldaar een dikke en harde korst zet, die somtijds openspringt en min of meer van een barst, Duitsch *Schwiele*, eelt, *Kiliaan*, *swelle*, swel, gezwel; *zwellen*, (*zwillen*) opwellen, met voorgevoegde *z* van *wellen*.